

Τεχνολογικό
Πανεπιστήμιο
Κύπρου

Σχολή Επικοινωνίας και
Μέσων Ενημέρωσης

Πτυχιακή εργασία

**Οι Προσλήψεις των Εννοιών «Επιτήρηση», «Ασφάλεια» και
«Ιδιωτικότητα»: Μια Ποιοτική Διερεύνηση**

Μαρίνα Κυρλιτσιά

Λεμεσός, Μάιος 2024

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

Πτυχιακή εργασία

Οι Προσλήψεις των Εννοιών «Επιτήρηση», «Ασφάλεια» και
«Ιδιωτικότητα»: Μια Ποιοτική Διερεύνηση

της

Μαρίνας Κυρλιτσιά

Επιβλέπων Καθηγητής

Δρ. Στέλιος Στυλιανού

Λεμεσός, Μάιος 2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Μαρίνα Κυρλιτσιά, 2024.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Επικοινωνίας και Σπουδών Διαδικτύου του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του/της συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όσες και όσους συμμετείχαν στην έρευνα, για τη συμβολή τους και τις ωραίες συζητήσεις που είχαμε. Επίσης, ευχαριστώ ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου Στέλιο Στυλιανού για τη βοήθεια που μου προσέφερε και, κυρίως, για την εμπιστοσύνη που μου έδειχνε όλο αυτό τον καιρό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής και των επικοινωνιών έφερε ξανά στο προσκήνιο τις τελευταίες δεκαετίες την έννοια της επιτήρησης. Η σύγχρονη μαζική επιτήρηση εφαρμόζεται για σκοπούς ασφάλειας και συνεπάγεται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό παραβιάσεις ιδιωτικότητας. Πατώντας πάνω στο βιβλιογραφικό κενό της εις βάθος ανάλυσης των προσλήψεων των εννοιών στην Κύπρο με τις δικές της πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, η παρούσα μελέτη διερευνά τις προσλήψεις και τις σχέσεις μεταξύ των εννοιών της επιτήρησης, της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας. Εξερευνά τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα βιώνουν και αλληλεπιδρούν με τους μηχανισμούς επιτήρησης σε διάφορα πλαίσια και περιγράφει πώς οι προσλήψεις της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας επιδρούν στην κατασκευή της έννοιας της επιτήρησης ή το αντίστροφο. Πραγματοποιήθηκαν 13 ημιδομημένες συνεντεύξεις βάθους με νεαρά άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου που κατοικούν στην Κυπριακή Δημοκρατία. Χρησιμοποιήθηκε η τεχνική ερωτήσεων ελέγχου συνεντεύξεων και τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η ιδιωτικότητα αποτελεί την καταληκτική γραμμή του όποιου βαθμού συναίνεσης στην παρέμβαση των συστημάτων επιτήρησης. Φαίνεται επίσης ότι ο όρος “ανησυχία ιδιωτικότητας” δεν συνεπάγεται διαφωνία προς τις μεθόδους επιτήρησης. Σημαντικό συμπέρασμα είναι επίσης ότι τα άτομα, ακόμα και όταν συναινούν, δεν αποδέχονται παθητικά την παρέμβαση στην ιδιωτικότητα αλλά διαπραγματεύονται την κάθε συνθήκη ξεχωριστά.

Λέξεις-κλειδιά: επιτήρηση, ασφάλεια, ιδιωτικότητα, παραβιάσεις ιδιωτικότητας

ABSTRACT

The development of new information and communication technologies has brought the concept of surveillance to the forefront during the last decades. Contemporary mass surveillance is applied for security purposes and it implies varying degrees of privacy violations. Filling the literature gap in the in-depth analysis of perceptions in Cyprus, with its own cultural specificities, this study explores the perceptions and relationships between the concepts of surveillance, security, and privacy. It investigates the ways in which individuals experience and interact with surveillance technologies in various contexts and describes how perceptions of security and privacy influence the construction of the surveillance concept or vice versa. Thirteen semi-structured, in-depth interviews were conducted with young individuals of high educational level residing in the Republic of Cyprus. The technique of interview control questions was utilized and thematic analysis was applied on the data. Results indicate that privacy emerges as the limit point of any degree of consent to surveillance interventions. Additionally, it appears that the term "privacy concerns" does not necessarily imply disagreement with surveillance methods. Another important conclusion is that individuals, even when consenting, do not passively accept intrusion into their privacy, but rather negotiate each condition separately.

Keywords: surveillance, security, privacy, privacy violations

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	5
ABSTRACT.....	6
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	7
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	9
1 Εισαγωγή	10
1.1 Γενικά	10
1.2 Θεωρητικό Πλαίσιο	11
1.3 Βιβλιογραφική Επισκόπηση	14
1.4 Αναγκαιότητα Μελέτης	20
2 Μεθοδολογία Έρευνας.....	21
2.1 Ερευνητικά Ερωτήματα.....	21
2.2 Θεματική Ανάλυση.....	22
2.3 Συνεντεύξεις και Δείγμα.....	23
3 Αποτελέσματα.....	26
3.1 Προσλήψεις Επιτήρησης	26
3.1.1 Σχετική Πληροφόρηση	26
3.1.2 Επηρεασμός της Συμπεριφοράς.....	28
3.1.3 Συναίνεση – Επιβολή.....	29
3.1.4 Κόστος – Όφελος.....	32
3.1.5 Επιτήρηση και Ιδιοκτησία	33
3.1.6 Αντίστροφη Επιτήρηση	34
3.1.7 Επιτήρηση στους Χώρους Εργασίας	36
3.2 Προσλήψεις Ασφάλειας.....	37
3.2.1 Σωματική – Συναισθηματική	37

3.2.2	Κοινωνική	37
3.2.3	Η Επιτήρηση ως Ασφάλεια.....	38
3.2.4	Απονομή Δικαιοσύνης.....	41
3.3	Προσλήψεις Ιδιωτικότητας.....	42
3.3.1	Προσωπικός και Δημόσιος Χώρος.....	42
3.3.2	Ελευθερία.....	44
3.4	Παραβιάσεις Ιδιωτικότητας.....	45
3.4.1	Γενική Μη-Ανησυχία.....	45
3.4.1.1	Νομική Προστασία	45
3.4.1.2	Σκοπός	46
3.4.1.3	Άγνοια.....	47
3.4.1.4	Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς.....	48
3.4.1.5	«Τίποτα να κρύψω»	48
3.4.2	Γενική Ανησυχία.....	49
3.4.2.1	Μικρή Κοινωνία και Ανθρώπινος Παράγοντας	49
3.4.2.2	«Τα δεδομένα μένουν» ή και «πωλούνται».....	50
3.4.2.3	Άγνοια.....	50
3.4.2.4	Έλλειψη Εμπιστοσύνης	51
3.4.2.5	Κοινωνική Απόκλιση και Πολιτική Δράση	52
3.4.2.6	Φόβος των Συνεπειών Επιτήρησης.....	54
4	Συμπεράσματα και Συζήτηση.....	57
4.1	Σύνοψη Αποτελεσμάτων	57
4.2	Περιορισμοί Έρευνας	62
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	63

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

CCTV:	Closed-Circuit Television
ISPs	Internet Service Providers
ΑΣΕ:	Άτομο/α που Συμμετείχε/αν στην Έρευνα
ΚΟΚ:	Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας
ΜΚΔ:	Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

1 Εισαγωγή

1.1 Γενικά

Η μελέτη και ανάλυση του φαινομένου της επιτήρησης και των πρακτικών εφαρμογών της, είτε από τεχνική είτε από κοινωνιολογική σκοπιά, δεν μπορεί να θεωρηθεί παρωχημένη. Και από την πλευρά της πολιτικής επιστήμης, η επιτήρηση αποτέλεσε ένα θέμα, θα μπορούσε κανείς να πει, κλασικό. Η επιτήρηση απασχολεί την επιστημονική κοινότητα ίσως όσο ποτέ άλλοτε και από ό,τι φαίνεται θα εξακολουθήσει να την απασχολεί για δεκαετίες ακόμα. Η συσχέτιση της έννοιας ή και η αντιπαραβολή της με τις έννοιες της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας κάνει τη συζήτηση ακόμα πιο έντονη με την ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών, των νέων μέσων και των φαινομένων της μαζικής και της συμμετοχικής επιτήρησης.

Ο τρόπος και ο «τόπος» προσέγγισης των εννοιών και το θεωρητικό σημείο εκκίνησης της μελέτης είναι καθοριστικής σημασίας για την κατεύθυνση που θα ακολουθηθεί, όπως, για παράδειγμα για ζητήματα σχετικά με πολιτικές αντιδράσεις ή με τα ρυθμιστικά πλαίσια. Η βιβλιογραφία δείχνει ότι πολιτισμικά στοιχεία, ατομικά στοιχεία, πρότερες εμπειρίες, ή ακόμα και η ίδια η εφαρμοσμένη πολιτική στο εκάστοτε πλαίσιο επιδρούν διαφορετικά στις αντιλήψεις και στις στάσεις των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων προς τις έννοιες της ιδιωτικότητας, της ασφάλειας και της επιτήρησης. Για αυτόν τον λόγο κρίνεται σημαντική η εξερεύνηση των προσλήψεων των εννοιών αυτών στο μικροεπίπεδο, ώστε να αναδειχθεί ακριβώς αυτή η ποικιλία παραγόντων που επηρεάζουν τις αντιλήψεις κατά τη διαδικασία της διαμόρφωσής τους.

Ο Lyon (2018) σημειώνει ότι η «κουλτούρα της επιτήρησης» αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο η επιτήρηση μπαίνει στη φαντασία, βιώνεται, και πώς κάποιες από τις καθημερινές δραστηριότητες επηρεάζονται από αυτήν και ταυτόχρονα την επηρεάζουν. Έτσι, κρίνεται σημαντικό να ακολουθηθούν ποιοτικές προσεγγίσεις οι οποίες να αναδεικνύουν ακριβώς αυτές τις ποιοτικές μεταβολές που ενδεχομένως να συμβαίνουν στο μικροεπίπεδο. Επιπρόσθετα, όπως το θέτει ο Κονανιτς (2020), η κατανόηση του πλαισίου λειτουργίας της επιτήρησης στο μικροεπίπεδο είναι κρίσιμη για τις συζητήσεις περί νομιμότητας και αποδοχής της, ιδιαίτερα σε χώρες με χαμηλό βαθμό εμπιστοσύνης στους θεσμούς (Κονανιτς, 2020, p. 344).

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία θα γίνει, αρχικά, μια σύντομη αναφορά στη θεματική περιοχή της έρευνας και στους σχετικούς ορισμούς. Έπειτα, θα γίνει μια βιβλιογραφική ανασκόπηση πρόσφατων συναφών ερευνών και θα ακολουθήσει μια παρουσίαση της αναγκαιότητας μελέτης του προτεινόμενου θέματος. Στην ενότητα της μεθοδολογίας θα παρουσιαστεί η μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας και, έπειτα, θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη συλλογή δεδομένων. Τέλος, θα γίνει μια συζήτηση των αποτελεσμάτων και προτάσεων για μελλοντική έρευνα.

1.2 Θεωρητικό Πλαίσιο

Οι έννοιες της ασφάλειας και της επιτήρησης δεν είναι καινούργιες. Αιώνες τώρα προσεγγίζονται από τη σκοπιά της πολιτικής θεωρίας και της φιλοσοφίας, ενώ τις τελευταίες δεκαετίες αναρίθμητες φορές έχουν γίνει αντικείμενο μελέτης σε κλάδους όπως οι διεθνείς σχέσεις, η κοινωνιολογία, η κοινωνική ψυχολογία, οι πολιτισμικές σπουδές κ.ά. Με το πέρασμα των χρόνων και των προσπαθειών ορισμού στη διεθνή βιβλιογραφία, γίνεται αντιληπτό ότι οι έννοιες αυτές είναι δυναμικές, αλλάζουν δηλαδή ανάλογα με τις ιστορικές συνθήκες και ανάλογα με το σημείο παρατήρησης, ενώ ενέχουν υποκειμενικά στοιχεία στον τρόπο που κατασκευάζονται και εν τέλει γίνονται αντιληπτές.

Για την επιτήρηση δεν υπάρχει ένας κοινώς αποδεκτός ορισμός στη βιβλιογραφία, αλλά ουδέτεροι και αρνητικοί ορισμοί (Fuchs, 2011). Σύμφωνα με τους πρώτους, η επιτήρηση ενέχει θετικές και αρνητικές προοπτικές και ορίζεται ως η διαδικασία συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων για διοικητικούς σκοπούς. Στις κοινωνίες της πληροφορίας η επιτήρηση γίνεται αντιληπτή ως αναπόφευκτη ή και χρήσιμη για την αντιμετώπιση διάφορων ζητημάτων που προκύπτουν. Ακόμα, οι νέες τεχνολογίες και το περιβάλλον του διαδικτύου, ή η ανάπτυξη της τεχνητής νοημοσύνης, ωθούν ερευνητές και ερευνήτριες στην υπόθεση ότι οι κοινωνίες περνούν μια μετασχηματιστική φάση η οποία συνεπάγεται κοινωνικές και πολιτικές δομικές αλλαγές.

Για παράδειγμα, ο όρος «δημοκρατικοποίηση της επιτήρησης» υπονοεί μια αποκέντρωση της εξουσίας της επιτήρησης και τη δυνατότητα διπλής κατεύθυνσης στην άσκησή της. Άλλοι όροι που χρησιμοποιούνται για περιγράψουν αυτή την θεώρηση είναι η «υπό-επιτήρηση» (sousveillance) (Mann et al., 2003), η «αντίστροφη επιτήρηση» (inverse surveillance) (Timan & Oudshoorn, 2015) και η «συμμετοχική

επιτήρηση» (participatory surveillance) (Albrechtslund, 2008), καθώς εντοπίζονται και διαδικασίες κατά τις οποίες η παρακολούθηση και ο έλεγχος ασκούνται από απλούς ανθρώπους παρά από οργανισμούς (Timan & Oudshoorn, 2015; Albrechtslund, 2008).

Για την κριτική θεωρία, ωστόσο, οι όροι αυτοί υποβαθμίζουν τον ρόλο των υλικών και συμβολικών πόρων στη δυνατότητα άσκησης ελέγχου. Οι νέες αποκεντρωμένες τεχνολογίες δημιουργούν συγκεντρωτικά συστήματα επιτήρησης, ειδικές μορφές ελέγχου που τελικά ενισχύουν τις οικονομικά και πολιτικά ισχυρές ομάδες και οντότητες (Fuchs, 2015). Συνακόλουθα, με έναν αρνητικό ορισμό, η επιτήρηση γίνεται αντιληπτή ως συστηματική συλλογή πληροφοριών η οποία συνδέεται με την κυριαρχία και τον εξαναγκασμό, ενισχύοντας έτσι υπάρχοντα δομικά χαρακτηριστικά, παρά μετασηματίζοντάς τα. Με αυτόν τον τρόπο, ο όρος «συμμετοχική επιτήρηση» υπονοεί, όχι μια αλλαγή στην κατεύθυνση ή τα αποτελέσματα της επιτήρησης ως άσκηση εξουσίας, αλλά μια μεταβολή στην κουλτούρα, ίσως προς μια «κουλτούρα της επιτήρησης» (Lyon, 2017).

Ταυτόχρονα, η «νέα επιτήρηση» (Marx, 2002) σε σχέση με την παραδοσιακή είναι περισσότερο αόρατη, ενώ η συλλογή δεδομένων ενσωματώθηκε σε καθημερινές δραστηριότητες. Συμβαίνει σε πραγματικό χρόνο, έχει χαμηλότερο κόστος, είναι συνεχής και παράγει πληροφορίες που αφορούν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον (Marx, 2002). Για παράδειγμα, οι στατιστικές προβλέψεις, οι προβλέψεις των καταναλωτικών αναγκών και οι προσπάθειες δημιουργίας ζήτησης παρομοιάζονται με προσπάθειες χειραγώγησης της επιθυμίας (van Dijck, 2014). Τα δεδομένα έχουν καταστεί αντάλλαγμα για υπηρεσίες επικοινωνίας (van Dijck, 2014), οι άνθρωποι κατατάσσονται σε καταναλωτικές ομάδες και “στοχεύονται” καθώς μετακινούνται ανάμεσα στις διάφορες πλατφόρμες και ιστοσελίδες.

Από την άλλη, η φυσική επιτήρηση της κίνησης των ατόμων, που είναι εφικτή σε κάθε παρουσία κυκλώματος παρακολούθησης σε ιδιωτικούς και δημόσιους χώρους (Power, 2016) κανονικοποιείται—από τους δρόμους, τους χώρους εργασίας, τα σχολεία, μέχρι τα συστήματα ελέγχου στις εισόδους των αεροδρομίων, των μουσείων, των δικαστηρίων κ.ο.κ. Η λογική του «πανοπτικισμού» έχει εισέλθει στον σχεδιασμό και τη λειτουργία των μοντέρνων πόλεων και τελικά η εμπειρία της επιτήρησης εσωτερικεύεται, παράγοντας αυτοπειθαρχία (Stanley, 2006).

Η αυτοπειθαρχία θολώνει τα όρια μεταξύ επιτηρητών και επιτηρούμενων, όπως για παράδειγμα όταν σε χώρους εργασίας υπάλληλοι εκπαιδεύονται και καλούνται να επιβλέπουν και να επιβάλλουν τα όρια συμπεριφοράς (Marx, 2002), ενώ με την “οικειοθελή” παραχώρηση δεδομένων, ορισμένες φορές τουλάχιστον, τα άτομα νιώθουν να συνεισφέρουν στη διατήρηση της κοινωνικής τάξης και στην ασφάλεια. Κάποιες/οι ερευνήτριες/ητές θεωρούν ότι τώρα οι άνθρωποι επιλέγουν να παρακολουθηθούν ελπίζοντας ότι η παρουσία, για παράδειγμα της κάμερας, θα τους προστατεύσει από αυτό που τους προκαλεί φόβο και ανασφάλεια (Stanley, 2006), νομιμοποιώντας έτσι τα νέα συστήματα επιτήρησης, το καθεστώς μόνιμης «κατάστασης εξαίρεσης» (Agamben, 2005) και, συνακόλουθα, τον περιορισμό πολιτικών ελευθεριών (Douglas, 2009).

Για αυτούς τους λόγους μοιάζει δύσκολο να μελετηθεί και να αναλυθεί η έννοια της επιτήρησης χωρίς να εισάγεται στη συζήτηση η έννοια της ιδιωτικότητας. Η διάχυση της επιτήρησης σε πτυχές της προσωπικής και κοινωνικής ζωής, που καθίσταται δυνατή από τις εξελίξεις στις τεχνολογίες της επικοινωνίας και της πληροφορικής, απειλεί όλο και περισσότερο τα προσωπικά όρια, την αυτονομία και την ελευθερία των ατόμων. Σε αυτό το περιβάλλον, εμφανίζονται νέοι κίνδυνοι, καινούργιες απειλές και νέοι τρόποι αντιμετώπισής τους, και αυτά τα στοιχεία συμβάλλουν στην επανακατασκευή (Wood & Webster, 2010) ή και επαναξιολόγηση της έννοιας της ασφάλειας. Έτσι, η επιτήρηση, η ασφάλεια και η ιδιωτικότητα είναι αλληλένδετες. Όμως δεν πρέπει να αγνοείται ότι κατασκευάζονται διαφορετικά από διάφορες κοινωνικές ομάδες στις εκάστοτε ιστορικές συγκυρίες.

Οι νέες τεχνολογίες και η συνεχής μεταφορά πτυχών της κοινωνικής ζωής σε ψηφιακά δεδομένα (van Dijck, 2014) κάνει τη διάκριση ακόμα πιο θολή, αλλά και την παρέμβαση σε διάφορους βαθμούς και τύπους δεδομένων ακόμα πιο εφικτή. Στη βιβλιογραφία, η έννοια της ιδιωτικότητας διακρίνεται στη “φυσική” και στην ιδιωτικότητα “των πληροφοριών” (Smith et al., 2011). Αν και οι δύο όροι πολύ συχνά συγχέονται, ο πρώτος αναφέρεται στην πρόσβαση στον προσωπικό χώρο και περιβάλλον ενός ατόμου, ενώ ο δεύτερος στην πρόσβαση σε ατομικές προσωπικές πληροφορίες (Smith et al., 2011). Από τους ορισμούς φαίνεται ότι πολύ συχνά η μελέτη της ιδιωτικότητας παραμένει προσηλωμένη στο άτομο, παρόλο που οι άνθρωποι βιώνουν την ιδιωτικότητα και σχηματίζουν αντιλήψεις περί αυτής επηρεασμένοι από το

κοινωνικό και πολιτισμικό τους πλαίσιο (Marwick, 2022). Κατά συνέπεια, η ιδιωτικότητα πλαισιώνεται συχνά με όρους ατομικής ευθύνης· τα ίδια τα άτομα, παρά οι φορείς που την παραβιάζουν, θεωρείται ότι φέρουν την ευθύνη να την προστατεύσουν και κατηγορούνται όταν αυτή παραβιάζεται (Marwick, 2022). Στο πλαίσιο της συζήτησης για την επιτήρηση, όπου η προσοχή στρέφεται σε συστημικό επίπεδο (τόσο για τη συλλογή του όγκου δεδομένων, όσο και για τους ίδιους τους φορείς και τα μέσα με τα οποία γίνεται), ίσως να πρέπει η ιδιωτικότητα να προσεγγίζεται επίσης πιο ολιστικά, χωρίς να αγνοείται ο ρόλος της εξουσίας σε αυτήν (Marwick, 2022).

Η αξία μιας ποιοτικής εμπειρικής μελέτης σε αυτό το πλαίσιο έγκειται στην εννοιοποίηση και περιγραφή των προσλήψεων αυτών των εννοιών από άτομα ή και κοινωνικές ομάδες, μέσω μιας εις βάθος ανάλυσης. Η παρούσα εργασία επιχειρεί αρχικά μια χαρτογράφηση των εννοιών όπως παρουσιάζονται στη βιβλιογραφία των τελευταίων ετών, και έπειτα μια εις βάθος ανάλυση των προσλήψεών τους από πολίτες και πολίτισσες της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Η ποιοτική μελέτη αποσκοπεί στο να συμβάλει στην εις βάθος κατανόηση των προσλήψεων και των σχέσεων μεταξύ των εννοιών της επιτήρησης, της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας από τους/τις πολίτες/ίτισσες. Μέσω της διαδικασίας των συνεντεύξεων επιχειρείται μια εκ νέου εννοιολόγηση, όπως προκύπτει από τα δεδομένα, και η σύνδεσή της με τη θεωρητική γνώση που υπάρχει στη βιβλιογραφία, με έμφαση στην πλευρά της κριτικής θεωρίας και ανάλυσης. Με αυτόν τον τρόπο επιχειρείται μια πληρέστερη κατανόηση του πολύπλοκου τρόπου αλληλεπίδρασης μεταξύ κοινωνικών παραγόντων και τεχνολογίας στην πρόσληψη της ασφάλειας, της επιτήρησης και της ιδιωτικότητας στην Κύπρο.

1.3 Βιβλιογραφική Επισκόπηση

Ένα μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας των Σπουδών της Επιτήρησης (Surveillance Studies) ασχολείται με τον εντοπισμό των διάφορων τεχνικών άσκησης επιτήρησης, δηλαδή τη μελέτη των νέων τεχνολογιών και των τρόπων άσκησης της. Ακόμα, σημαντική συμβολή υπάρχει στο πεδίο της διερεύνησης των τύπων επιτήρησης, η οποία καταλήγει συνήθως σε μια κατηγοριοποίηση ανάλογα με τις τεχνικές, τα μέσα, τον στόχο (το «υποκείμενο» της επιτήρησης), τις πτυχές της κοινωνικής ζωής στις οποίες

εφαρμόζεται (ιδιωτικοί/δημόσιοι χώροι) και τον φορέα επιτήρησης (δημόσιος/ιδιωτικός· κυβερνητική, θεσμική/εταιρική επιτήρηση).

Σχετικά με τις τεχνικές και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται, μεγάλη έμφαση δίνεται στην «εμπορική επιτήρηση» (commercial surveillance), η οποία αφορά τα δεδομένα που προκύπτουν από πιστωτικές και χρεωστικές κάρτες ή καταναλωτικές συνήθειες, στη «βιο-επιτήρηση», η οποία συμβαίνει μέσω της συλλογής βιομετρικών δεδομένων (DNA και φυσικών σωματικών χαρακτηριστικών), στην «βίντεο-παρακολούθηση» (video surveillance), που βασίζεται στα κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης μέσω κάμερας (CCTV), και, ιδιαίτερα, στην αποθήκευση και επεξεργασία μεγάλων δεδομένων από το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Augusto & Simões, 2017).

Όλοι οι τύποι που αναφέρονται μπορούν να εφαρμοστούν εκτεταμένα ή μεμονωμένα ως προς τον στόχο, από δημόσιους ή ιδιωτικούς φορείς, χωρίς μάλιστα να αποτελούν καινούργια φαινόμενα. Η «συστηματική επιτήρηση» (systematic surveillance) όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, σύμφωνα με τον Lyon (2001), είναι φαινόμενο συνυφασμένο με την νεωτερικότητα και την ανάπτυξη των πόλεων, των καπιταλιστικών επιχειρήσεων, των στρατιωτικών οργανισμών και των κυβερνητικών διοικήσεων. Ωστόσο, αυτό που τονίζεται συνήθως είναι ότι τα νέα μέσα έχουν καταστήσει τις μεθόδους αυτές πολύ πιο εκλεπτυσμένες συγκριτικά με το παρελθόν, και, ταυτόχρονα, σύμφωνα με τον Fuchs (2015), κατάφεραν να δικτυώσουν διάφορες αποκεντρωμένες τεχνολογίες και δεδομένα, φτιάχνοντας έτσι ολοκληρωτικά συστήματα επιτήρησης.

Ένα από τα ερωτήματα που συνακόλουθα προκύπτουν είναι ο βαθμός αποδοχής, αγνόησης ή αντίδρασης στους διάφορους αυτούς τύπους επιτήρησης. Το ερώτημα αυτό απαντάται στη βιβλιογραφία με επισκοπήσεις γνώμης σε διάφορα περιβάλλοντα, ενώ με τη χρήση ποιοτικών μεθόδων επιχειρείται η ανάδειξη των παραγόντων που διαμορφώνουν τις υπάρχουσες απόψεις. Για να γίνει αυτό, οι έρευνες συνήθως επικεντρώνονται στη μελέτη της επιτήρησης από τη σκοπιά της παραβίασης της ιδιωτικότητας και της ασφάλειας.

Για παράδειγμα, πολίτες και πολίτισσες στις ΗΠΑ αισθάνονται ότι η ιδιωτικότητα είναι με διάφορους τρόπους σημαντική στην καθημερινή τους ζωή, αλλά παράλληλα αισθάνονται υπό παρακολούθηση στο δημόσιο χώρο, χωρίς οι περισσότερες/οι να θεωρούν ότι έχουν υψηλό βαθμό ελέγχου στη συλλογή και τη χρήση των δεδομένων

τους (Madden & Rainie, 2015). Στην ίδια έρευνα φαίνεται επίσης ότι το επίπεδο εμπιστοσύνης στο απόρρητο και την ασφάλεια των αρχείων δεδομένων που διατηρούνται από διάφορους οργανισμούς είναι χαμηλό και ότι επικρατεί η πεποίθηση (κυρίως ανάμεσα στα άτομα με τη μεγαλύτερη σχετική ενημέρωση) πως τα κυβερνητικά προγράμματα επιτήρησης θα πρέπει να οριοθετηθούν (Madden & Rainie, 2015).

Σε αντίστοιχες έρευνες σε κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης φαίνεται ότι πολίτισσες και πολίτες αξιολογούν διαφορετικά τις διάφορες συνθήκες επιτήρησης, χωρίς ωστόσο να είναι ξεκάθαροι οι λόγοι που επιδρούν στην κάθε περίπτωση (van den Broek et al., 2017). Για παράδειγμα, η πολιτική στάση δεν επηρεάζει την αποδοχή πώλησης προσωπικών δεδομένων σε παρόχους υπηρεσιών διαδικτύου (ISPs), αλλά επιδρά στον βαθμό αποδοχής και στην αντίδραση προς την επιτήρηση πολιτικών εκδηλώσεων διαμαρτυρίας. Γενικά όμως, στην ίδια έρευνα, φαίνεται τάση συμφωνίας μεταξύ των κρατών-μελών στην απαγόρευση πώλησης πληροφοριών από ISPs, αλλά αποδοχή πρακτικών με τις οποίες η αστυνομία ελέγχει πλήθος ανθρώπων, διαδηλωτών ή φιλάθλων ποδοσφαιρικών αγώνων. Ακόμα, οι μεταβλητές της εμπιστοσύνης στους θεσμούς (Stylianou, 2024) και της ανησυχίας περί ασφάλειας είναι ανάλογες με την αποδοχή μέτρων παραβίασης της ιδιωτικότητας (Kao & Sapp, 2022), σε αντίθεση με το εκπαιδευτικό επίπεδο που είναι θετικά συσχετισμένο με (κάποιου είδους) αντίσταση σε αυτά (van den Broek et al., 2017).

Αντίθετα, η έρευνα των Budak et al. (2017) στην Κροατία, χρησιμοποιώντας τις πολιτισμικές διαστάσεις του Hofstede δείχνει ότι η κουλτούρα επηρεάζει τις προσλήψεις και τις στάσεις των ομάδων προς την ιδιωτικότητα και την ασφάλεια. Πιο συγκεκριμένα, οι δείκτες της απόστασης ισχύος (power distance) και του μακροπρόθεσμου προσανατολισμού (long-term orientation) είναι ανάλογοι με τις ανησυχίες και το απόρρητο στο διαδίκτυο (Budak et al., 2017). Κατά συνέπεια, ανάγει τον πολιτισμό σε καθοριστικής σημασίας παράγοντα στην εξίσωση ασφάλειας-ιδιωτικότητας (Kao & Sapp, 2022; Friedewald et al., 2017). Γενικά φαίνεται να επικρατεί η αίσθηση ότι τίμημα της ασφάλειας είναι λιγότερη ιδιωτικότητα (van den Broek et al., 2017), που σημαίνει ότι η έννοια της ασφάλειας πλαισιώνεται συχνά με τέτοιο τρόπο που να αποκλείει την επίτευξη της πρώτης χωρίς την παραβίαση της δεύτερης (Hundt, 2014).

Όμως, το δίλημμα ιδιωτικότητα-ασφάλεια δεν γίνεται πάντα αντιληπτό από τα άτομα ως παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Σε κάποιες περιπτώσεις και τα δύο θεωρούνται αξίες, εξίσου επιθυμητές, σημαντικές για την ευημερία, αμφισβητώντας έτσι την ύπαρξη συμβιβασμού (van den Broek et al., 2017). Στο «παράδοξο της Ελλάδας» (Mitrout et al., 2017), ασφάλεια και ιδιωτικότητα θεωρούνται περισσότερο συναφείς παρά αμοιβαία αποκλειόμενες έννοιες. Και παρόλο που πρόκειται για μια χώρα με χαμηλό βαθμό εμπιστοσύνης σε θεσμούς και οργανισμούς και υψηλά επίπεδα ανησυχίας σχετικά με την προστασία των δεδομένων, οι πολίτισσες/ίτες αναμένουν τη ρύθμιση μιας δίκαιης ισορροπίας μεταξύ διασφάλισης πολιτικών ελευθεριών και αποτελεσματικών μέτρων ασφάλειας (Mitrout et al., 2017).

Από την άλλη, σε ορισμένα πλαίσια, η κυβερνητική επιτήρηση θεωρείται ότι εξυπηρετεί τον σκοπό της διαχείρισης του εγκλήματος και της ελαχιστοποίησης του ρίσκου, ιδιαίτερα σε περιβάλλοντα με αυξημένα αισθήματα φόβου και καχυποψίας (Kovanič, 2020). Σε μετα-κομμουνιστικά κράτη, όπου το κοινωνικό κεφάλαιο και η διαπροσωπική εμπιστοσύνη είναι σε χαμηλά επίπεδα, ενώ υπάρχει αυξανόμενη διαφθορά και κοινωνική ανισότητα, βρέθηκε ότι η τεχνολογικά εξελιγμένη επιτήρηση αξιολογείται θετικά, ενδεχομένως λόγω της μετατόπισης του φόβου, από φόβο του κράτους σε φόβο θυματοποίησης (Kovanič, 2020). Κάποιες φορές, όπως στα παραδείγματα της Πολωνίας (Björklund & Svenonious, 2013) και της Ουγγαρίας (Hempel & Toerfer, 2004), η μαζική επιτήρηση μέσω των νέων τεχνολογιών προσλαμβάνεται ως πράξη εκσυγχρονισμού ή ως μίμηση των πιο ανεπτυγμένων δημοκρατιών (όπως αναφέρεται στο Kovanič, 2020).

Επίσης, στη βιβλιογραφία αναδεικνύεται ο ρόλος των μέσων και της ενημέρωσης στη διαμόρφωση των στάσεων και των προσλήψεων της επιτήρησης. Από τη μια, τονίζεται ο ρόλος των μέσων στην καλλιέργεια του αισθήματος του φόβου (Lyon, 2017) μέσω της έμφασης στο έγκλημα και την εξαπάτηση (Kovanič, 2020). Από την άλλη, φαίνεται πως οι πηγές και η προσέγγισή τους (Hallinan & Friedewald, 2012) και το επίπεδο και το περιεχόμενο της σχετικής με την επιτήρηση πληροφόρησης μπορούν να επηρεάσουν τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης (Madden & Rainie, 2015).

Η βιβλιογραφία που μελετά τις προσλήψεις και στάσεις διάφορων ομάδων συγκλίνει σε κάποιες «τυπολογίες» ή πιθανούς τρόπους αντίδρασης στην αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων και μηχανισμών επιτήρησης, οι οποίες μάλλον μπορούν να χρησιμοποιηθούν

ως ιδεότυποι για ανάλυση σε μετέπειτα μελέτες. Εμπειρικές μελέτες εντοπίζουν, αρχικά, περιπτώσεις ατόμων τα οποία συμμορφώνονται (Lyon, 2007) ή αποδέχονται την κυβερνητική επιτήρηση, ιδιαίτερα μέσω βίντεο-παρακολούθησης με τη χρήση κάμερας, αντιμετωπίζοντάς την κάποιες φορές ως μέσο ρύθμισης της συμπεριφοράς των άλλων (Kovanič, 2020). Αυτή η στάση υπερτερεί όταν οι φόβοι περί ασφάλειας υπερισχύουν των ανησυχιών ιδιωτικότητας (Blackmore et al., 2023) και χαρακτηρίζεται συνήθως από κάποιο βαθμό εμπιστοσύνης στην αποτελεσματικότητα της επιτήρησης σε συγκεκριμένα ζητήματα ασφάλειας (Kovanič, 2020). Για παράδειγμα, παρά τις ανησυχίες παραβίασης του απορρήτου από την αυστηρή κυβερνητική επιτήρηση κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19, παρατηρήθηκε ότι σε κάποιες κοινωνίες οι πολίτισσες και οι πολίτες ήταν πρόθυμες/οι να συμμορφωθούν όταν προσλάμβαναν τα μέτρα επιτήρησης ως αποτελεσματικά για την παροχή πληροφοριών για την υγεία και τη μείωση των ποσοστών εξάπλωσης του ιού (Kostka & Habich-Sobiegalla, 2022).

Η δεύτερη “κατηγορία” αντιδράσεων χαρακτηρίζεται από αμφιθυμία (Blackmore et al., 2023). Πρόκειται για πολίτες/ίτισσες που έχουν ενδιασμούς τόσο για την αποτελεσματικότητα των μηχανισμών επιτήρησης όσο και για τον τρόπο διαχείρισής τους (Kovanič, 2020). Εδώ οι μέθοδοι επιτήρησης δεν απορρίπτονται καθαυτοί αλλά είναι διαπραγματεύσιμοι (Lyon, 2007), καθώς θεωρούνται ότι ενέχουν θετικές και αρνητικές προοπτικές και δεν υπερισχύει κάποια από τις δύο απόψεις. Τα άτομα αυτά θέτουν όρια ως προς τον χώρο στον οποίο θα δεχτούν επιτήρηση, τον σκοπό και τους φορείς επιτήρησης (Kovanič, 2020). Κάποια, επίσης, νιώθουν ότι η τελική τους άποψη εξαρτάται από την προσλαμβανόμενη αναγκαιότητα των ενεργειών και άλλα παραιτούνται με τη σκέψη ότι η επιτήρηση δεν μπορεί να αποφευχθεί (Blackmore et al., 2023). Τέλος, στην τελευταία κατηγορία ανήκουν πολίτες/ίτισσες που αντιτίθενται στους μηχανισμούς επιτήρησης ως παραβίαση της προσωπικής αυτονομίας και αμφισβητούν την αποτελεσματικότητά τους ως προς τον σκοπό της ασφάλειας (Kovanič, 2020).

Για τους Augusto και Simões (2017), η χρήση των νέων ψηφιακών μέσων κοινωνικής δικτύωσης και η συνακόλουθη διάχυση προσωπικών δεδομένων σε αυτά είναι προϊόν της αναζήτησης ενός είδους απόλαυσης από τα άτομα και ικανοποίησης μιας ανάγκης να γνωρίζουν για τις ζωές των άλλων, όσο οι άλλοι/ες γνωρίζουν για τη ζωή των ιδίων (need to «see and to be seen, to know and to be known», Augusto & Simões, 2017, p.

600). Παρόλα αυτά, ο τρόπος και το πλαίσιο που το κάθε άτομο υπόκειται σε μηχανισμούς επιτήρησης βιώνονται διαφορετικά (Lyon, 2018) και, συνεπώς, αποτελούν κάθε φορά ιδιαίτερες ατομικές εμπειρίες, τα αποτελέσματα των οποίων ποικίλουν (Kovanič, 2020).

Στην Κύπρο, οι μελέτες που προσεγγίζουν ποιοτικά τα ζητήματα της ασφάλειας, της ιδιωτικότητας και της επιτήρησης είναι περιορισμένες. Τα υπάρχοντα στοιχεία αφορούν κατά κύριο λόγο στατιστικά δεδομένα και επισκοπήσεις γνώμης, τα οποία προκύπτουν κυρίως από γενικές ή συγκριτικές μελέτες κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αρχικά, μέσα από την αναφορά του έργου PRISMS (Privacy and Security Mirrors) (Friedewald et al., 2016) φαίνεται ότι, σε σύγκριση με πολίτισσες/ίτες άλλων κρατών μελών, οι πολίτισσες/ίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας τείνουν να αντιτίθενται περισσότερο σε καταστάσεις που έχουν να κάνουν με κυβερνητική-θεσμική επιτήρηση, παρά σε καταστάσεις στις οποίες εμπλέκονται εταιρείες. Για παράδειγμα, στο υποθετικό σενάριο για το αν οι υπηρεσίες ασφάλειας (όπως η αστυνομία) θα έπρεπε να ελέγχουν τη χρήση του διαδικτύου που σχετίζεται με την τρομοκρατία ή τον εξτρεμισμό, το 48% δήλωσε ότι θα έπρεπε να μπορούν να ασκούν αυτό το είδος ελέγχου. Αυτό το ποσοστό ήταν το χαμηλότερο μεταξύ των χωρών, όπως και το 27% που δήλωσε ότι μια τέτοια πρακτική θα βοηθούσε στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών. Χαμηλότερο ποσοστό συμφωνίας (40%) δόθηκε και στο σενάριο αστυνομικής παρουσίας και ελέγχου πλήθους κόσμου σε ποδοσφαιρικό αγώνα (Friedewald et al., 2016).

Αντίθετα, στο σενάριο στο οποίο οι εταιρείες παροχής υπηρεσιών διαδικτύου μπορούν να πουλήσουν δεδομένα χρήσης, οι Κύπριες/οι είχαν το υψηλότερο ποσοστό συμφωνίας και το χαμηλότερο ποσοστό αντίθεσης (59%) από όλα τα κράτη-μέλη (Friedewald et al., 2016). Και πάλι, όμως, φαίνεται πως γενικά δεν υπάρχει ένα σταθερό μοτίβο αποδοχής ή αντίδρασης στους μηχανισμούς ή τις μορφές επιτήρησης. Κάποιες από τις διαφοροποιήσεις συσχετίζονται με τον βαθμό εμπιστοσύνης στους θεσμούς (Stylianou, 2024; Kostka et al., 2023; Kao & Sap, 2022) από τη μια, και στις εταιρείες από την άλλη (Stylianou, 2024). Στην έρευνα των Στυλιανού και Μηλιώνη (2017) σχετικά με τις ανησυχίες στο διαδίκτυο, φαίνεται πως η πλειοψηφία των Ελληνοκύπριων πολιτισσών/ιτών ανησυχεί για την παραβίαση του απορρήτου της από εταιρείες, κυβερνήσεις ή άλλα άτομα, και ότι συμφωνεί σε κάποιο βαθμό ή πλήρως με

την τοποθέτηση «Δεν υπάρχει ιδιωτικότητα στο διαδίκτυο». Ακόμα, η πλειοψηφία δήλωσε πως προστατεύει ενεργά το απόρρητό της στο διαδίκτυο (Stylianou & Milioni, 2017).

1.4 Αναγκαιότητα Μελέτης

Υπάρχει ακόμα πολύ έδαφος εξερεύνησης των θεμάτων αυτών, ιδιαίτερα στην Κύπρο, μέσω ποιοτικών προσεγγίσεων που θα αναδεικνύουν τις διαφορετικές τους πτυχές και παραμέτρους. Απαιτείται περισσότερη έρευνα ώστε να αναδειχθούν τόσο οι στάσεις και οι απόψεις πολιτισμών και πολιτών απέναντι στα συστήματα επιτήρησης και ασφάλειας, ιδιαίτερα μετά την πανδημία του Covid-19, αλλά και για να καταστούν δυνατές συγκριτικές μελέτες για ενδεχόμενες μεταβολές σε βάθος χρόνου. Η αναγκαιότητα της παρούσας μελέτης έγκειται στο περιορισμένο εύρος της βιβλιογραφίας αναφορικά με τις προσλήψεις των εννοιών αυτών, ειδικότερα στην κυπριακή κοινωνία με τις δικές της πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, στις πολιτικές και ιστορικές συνθήκες του σήμερα.

Η βαθύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο διαμορφώνονται οι προσλήψεις των εννοιών της ασφάλειας, της επιτήρησης και της ιδιωτικότητας είναι αναγκαία προκειμένου να γίνεται εφικτή η (κριτική) μελέτη των πρακτικών πολιτικών εφαρμογών τους. Για αυτόν τον λόγο πρέπει να αποτελεί μέρος των ερευνών στους τομείς των σπουδών επικοινωνίας και των κοινωνικών επιστημών γενικότερα. Η επέκταση των πρακτικών επιτήρησης και της συλλογής και χρήσης δεδομένων που συμβαίνει σήμερα στην Κύπρο και αλλού χρειάζεται να συνοδεύεται από κριτικές αναλύσεις των μηχανισμών εξουσίας που επιβάλλονται στις κοινωνίες. Απώτερος σκοπός είναι η κατανόηση των τρόπων με τους οποίους αυτό συμβαίνει και της συμβολής στη διατήρηση της απαραίτητης ισορροπίας των αρχών της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι, η παρούσα μελέτη αποτελεί μια συνεισφορά στην περιγραφή ορισμένων μορφών εξουσίας στην Κύπρο και στην κατανόηση της εφαρμογής των αρχών της δημοκρατίας.

2 Μεθοδολογία Έρευνας

2.1 Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσας εργασίας είναι τα εξής:

- Πώς προσλαμβάνονται οι έννοιες της «επιτήρησης», της «ασφάλειας» και της «ιδιωτικότητας»;
- Ποιες είναι οι σχέσεις μεταξύ των τριών εννοιών;

Τα ερωτήματα αυτά είναι περιγραφικά και σε κάποιο βαθμό εξερευνητικά. Μέσω της εξερευνητικής προσέγγισης αναζητούνται σε βάθος νέες έννοιες και παράμετροι των υπό μελέτη θεμάτων μέσα στα δεδομένα. Το πλεονέκτημα της επαγωγικής προσέγγισης έγκειται στο γεγονός πως δεν προϋπάρχει της συλλογής δεδομένων μια ερευνητική υπόθεση, αλλά προκύπτει από τη διαδικασία. Έτσι, η παρούσα εργασία επιχειρεί να παράξει υποθέσεις ως προς τους παράγοντες που επηρεάζουν την κατασκευή και την αξιολόγηση των εννοιών της ασφάλειας, της επιτήρησης και της ιδιωτικότητας από πολίτες και πολίτισσες της Κυπριακής Δημοκρατίας σήμερα.

Για παράδειγμα, η έννοια της ασφάλειας επηρεάζει την αξιολόγηση των συστημάτων, των μορφών ή των αιτιών της άσκησης επιτήρησης. Αντίστροφα, δημιουργούνται αισθήματα αν-ασφάλειας εξαιτίας της ύπαρξης συστημάτων ελέγχου και επιτήρησης. Έτσι, μεγάλης σημασίας παράγοντας ως προς τις προσλήψεις των εννοιών της ασφάλειας και της επιτήρησης, όπως φαίνεται και από τη διεθνή βιβλιογραφία, είναι και το πλαίσιο στο οποίο η επιτήρηση συμβαίνει ή και το πολιτισμικό πλαίσιο. Σε περιόδους και περιβάλλοντα όπου υπάρχει αίσθημα απειλής της ασφάλειας, όπως οι περίοδοι κρίσεων, οι προσλήψεις και οι στάσεις μπορούν να διαφοροποιηθούν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ως προς αυτό αποτελεί η πανδημία του Covid-19, όταν διάφοροι μηχανισμοί και τεχνολογίες επιτήρησης χρησιμοποιήθηκαν ως μέτρα προστασίας, δηλαδή για παροχή ασφάλειας από την εξάπλωση του ιού (Kostka & Habich-Sobiegalla, 2022).

Με άλλα λόγια, μια σειρά από παράγοντες επηρεάζουν τόσο τις προσλήψεις των εννοιών όσο και τις στάσεις απέναντι σε μηχανισμούς και πρακτικές εφαρμογής τους. Η παρούσα μελέτη περιγράφει τις προσλήψεις ασφάλειας, επιτήρησης και ιδιωτικότητας καθώς και τη μεταξύ τους σχέση και προτείνει υποθέσεις που μπορούν να μελετηθούν

ποσοτικά σε δείγματα επιλεγμένα με χρήση πιθανοτήτων για γενίκευση των αποτελεσμάτων.

2.2 Θεματική Ανάλυση

Για να γίνει αυτό, όπως περιγράφεται πιο πάνω, η εμπειρική μελέτη εστιάζει σε μια ποιοτική ανάλυση ημιδομημένων εις βάθος συνεντεύξεων. Σε αυτό το πλαίσιο, σκοπός της μελέτης είναι η εις βάθος κατανόηση και λεπτομερής περιγραφή των τριών βασικών εννοιών, καθώς και η περιγραφή της μεταξύ τους σχέσης. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με θεματική ανάλυση, ώστε να εντοπιστούν μοτίβα, θέματα και διαφοροποιήσεις στις απαντήσεις των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών.

Ένα από τα πλεονεκτήματα της θεματικής ανάλυσης είναι το γεγονός ότι δεν προϋποθέτει μία συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση και, συνεπώς, δεν δεσμεύει την έρευνα εκ των προτέρων προς μια δεδομένη κατεύθυνση. Παρόλο που αυτό μπαίνει πολύ συχνά στη λίστα των μειονεκτημάτων, στην συγκεκριμένη περίπτωση που αναζητούνται τα θέματα και οι προσλήψεις μέσα από τον λόγο των ίδιων των ατόμων που συμμετείχαν, εξαιτίας ακριβώς και της έλλειψης αντίστοιχων μελετών, κρίθηκε σκόπιμη μια πιο γενική και σχετικά ανεξάρτητη προσέγγιση των δεδομένων. Με άλλα λόγια, μέσα από τη διαδικασία των συνεντεύξεων αναδεικνύονται τα κυριότερα θέματα και αναλύονται με σκοπό τη σύνδεση με τη θεωρία και την διεθνή βιβλιογραφία.

Η παρούσα εργασία αποσκοπεί στον εντοπισμό των τρόπων με τους οποίους τα άτομα σκέφτονται και κατανοούν ζητήματα ασφάλειας, επιτήρησης και ιδιωτικότητας στα διάφορα πλαίσια στα οποία συμβαίνουν, καθώς και στην περιγραφή ενδεχόμενων σχέσεων μεταξύ των εννοιών. Αποσκοπεί επίσης στον εντοπισμό και ανάλυση των εμπειριών των ατόμων και των αλληλεπιδράσεών τους με τους μηχανισμούς επιτήρησης. Για τους σκοπούς αυτούς κρίνεται χρήσιμη η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία (Braun & Clarke, 2008), υπάρχουν έξι βασικά βήματα στη διαδικασία της θεματικής ανάλυσης. Με βάση αυτά έγινε η ανάλυση των δεδομένων στην παρούσα εργασία. Αφού έγιναν ηχογραφημένες συνεντεύξεις, αρχικά, αποηχογραφήθηκαν σε κείμενο με οργανωμένο τρόπο (*απομαγνητοφώνηση*) με τρόπο που να συμπεριλαμβάνει το πλαίσιο και τη μη λεκτική επικοινωνία. Αυτό το πρώτο στάδιο βοήθησε επίσης στην εξοικείωση της ερευνήτριας με τα δεδομένα, μέσω της

επαναλαμβανόμενης μελέτης των δεδομένων και τις σημειώσεις ορισμένων αρχικών ιδεών. Έπειτα τα δεδομένα ταξινομήθηκαν με ένα συστηματικότερο τρόπο σε κατηγορίες ή κωδικούς (*κωδικοποίηση*). Έπειτα ακολούθησε μια πρώτη *αναζήτηση θεμάτων* μέσω της εξέτασης και συνένωσης των κωδικών. Στο επόμενο στάδιο επανεξετάστηκαν τα θέματα, δημιουργήθηκε ένας *θεματικός χάρτης* (thematic map) και αναζητήθηκαν τα κυριότερα θέματα που απορρέουν από τα δεδομένα, δηλαδή αυτά που κρίθηκαν πιο σημαντικά. Στο πέμπτο βήμα, ορίστηκε σε συντομία το *περιεχόμενο των θεμάτων*, ώστε να αναδειχθεί το νόημά τους και η σχέση του καθενός με τα ερευνητικά ερωτήματα. Το τελευταίο στάδιο, η *συγγραφή* της έκθεσης, εμπίπτει στη διαδικασία ανάλυσης καθώς πρόκειται για ερμηνεία των θεμάτων με βάση τα ερευνητικά ερωτήματα, τη θεωρία και τη βιβλιογραφία, παρά για μια απλή περιγραφή (Maguire & Delahunt, 2017; Braun & Clarke, 2008).

Γενικά η θεματική ανάλυση προτείνεται σε ποιοτικές προσεγγίσεις όταν οι εννοιολογικές κατηγορίες αναμένεται να διαμορφωθούν μετά την εξέταση των δεδομένων που συλλέχθηκαν. Από αυτά προκύπτουν τα κυριότερα «θέματα» (επαγωγική προσέγγιση – bottom-up), όχι με βάση τη συχνότητα εμφάνισής τους, αλλά βάσει της σημαντικότητάς τους. Όπως το θέτουν οι Braun και Clarke (2008), ένα θέμα μπορεί να αντιπροσωπεύει κάποιο μοτίβο ή νόημα στο σύνολο των δεδομένων, ή να συγκεντρώνει κάτι που κρίνεται ως σημαντικό, δηλαδή να συσσωρεύει σημαντικές πληροφορίες σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα. Τα νοήματα αυτά μπορεί να είναι εμφανή ή έμμεσα μέσα στον λόγο των υποκειμένων.

2.3 Συνεντεύξεις και Δείγμα

Ωστόσο, όσο και αν η μέθοδος στερείται θεωρητικής πλαισίωσης και επιχειρείται μια πιο ελεύθερη από πλευράς θεωρίας προσέγγιση (data-driven thematic analysis), και αν η διαδικασία κωδικοποίησης των δεδομένων δεν γίνεται σε ένα προϋπάρχον πλαίσιο κωδικοποίησης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι τέτοιοι περιορισμοί ενέχονται στις υπάρχουσες επιστημολογικές κατευθύνσεις των ερευνητριών/ών και ότι «τα δεδομένα δεν κωδικοποιούνται σε ένα επιστημολογικό κενό» (Braun & Clarke, 2008, p. 12). Επιπλέον, οι ερωτήσεις και τα ζητήματα που τίθενται προς συζήτηση στις συνεντεύξεις αποτελούν θέματα ενδιαφέροντος και επιλέγονται από τις ερευνήτριες και τους ερευνητές.

Στην παρούσα μελέτη, οι κύριοι θεματικοί άξονες των ημιδομημένων συνεντεύξεων αντλούν από άλλες υπάρχουσες μελέτες, τόσο ποιοτικές όσο και ποσοτικές, αλλά και από τις προσπάθειες ορισμού των εννοιών από την πλευρά της κοινωνικής θεωρίας. Οι ανταγωνιστικοί ορισμοί για την επιτήρηση στη βιβλιογραφία και η κατασκευή του ιδεολογικού διλήμματος ιδιωτικότητα – ασφάλεια αποτέλεσαν τους δύο βασικούς κατευθυντήριους άξονες στη δημιουργία του πρωτοκόλλου ερωτήσεων. Για παράδειγμα, το αν αποδίδονται από τα άτομα που συμμετέχουν στην έρευνα οι πολιτικές, ιδεολογικές εκφάνσεις του όρου της επιτήρησης (όπως θεωρεί ο Fuchs ότι πρέπει να συμβαίνει με τον ορισμό, προσπαθώντας να φτιάξει κοινωνική θεωρία), είναι ένα θέμα που εμπίπτει στον τρόπο πρόσληψης.

Πιο συγκεκριμένα, το πρωτόκολλο συνεντεύξεων εισήγαγε στη συνέντευξη τις τρεις βασικές έννοιες της επιτήρησης, της ιδιωτικότητας και της ασφάλειας, ενώ ταυτόχρονα, όριζε κάποιους βασικούς άξονες: την σχετική με ζητήματα επιτήρησης πληροφόρηση, την επίγνωση των ατόμων ως προς τη δυνατότητα πρόσβασης ή τη συλλογή πληροφοριών που τα αφορούν το ιδεολογικό δίλημμα ιδιωτικότητα – ασφάλεια, και τα διαφορετικά πλαίσια και παραμέτρους της επιτήρησης.

Για τους σκοπούς τις έρευνας πραγματοποιήθηκαν αρχικά πιλοτικές συνεντεύξεις για καλύτερη προετοιμασία και εντοπισμό πιθανών προβλημάτων στη μεθοδολογία πριν από την ολοκλήρωση των συνολικά 14 κύριων συνεντεύξεων. Η μία εκ των συνεντεύξεων δεν ηχογραφήθηκε (#12) και, καθώς δεν ακολουθήθηκε η πρόβλεψη διαδικασία καταγραφής της, δεν λήφθηκε υπόψη κατά την ανάλυση. Κατά τη διαδικασία της συλλογής δεδομένων, ο τελικός αριθμός των συνεντεύξεων κρίθηκε ότι εξυπηρετεί τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, καθώς και την απαραίτητη ποσότητα και βάθος δεδομένων (σημείο κορεσμού). Οι συνεντεύξεις έγιναν στο χώρο του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Εφαρμόστηκε δειγματοληψία προσβασιμότητας (convenience sampling) και προκαθορισμένων ποσοστών ως προς το φύλο. Το δείγμα αποτέλεσαν σχετικά νεαρά σε ηλικία άτομα, πολίτες και πολίτισσες που κατοικούν στην Κυπριακή Δημοκρατία με υψηλό μορφωτικό επίπεδο. Στην έρευνα συμμετείχαν 6 γυναίκες και 7 άνδρες, φοιτητές/ήτριες και απόφοιτες/οι πανεπιστημίου, προπτυχιακού, μεταπτυχιακού και διδακτορικού επιπέδου. Ο μέσος όρος ηλικίας ήταν 26 έτη και η μέση διάρκεια των συνεντεύξεων 1 ώρα και 4 λεπτά, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.

Επίσης, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος των ερωτήσεων ελέγχου συνεντεύξεων (interview control questions). Δηλαδή, εφαρμόζοντας την μέθοδο του ελέγχου συσχέτισης μεταβλητών στις ποιοτικές συνεντεύξεις βάθους για απόψεις που άπτονται αμφιλεγόμενων ζητημάτων, επιδιώκεται η αλίευση μιας πιο ολοκληρωμένης και βαθύτερης περιγραφής, αξιολόγησης και εξήγησης από τους συνεντευξιαζόμενους και τις συνεντευξιαζόμενες (Stylianou, 2008).

Πίνακας 1: Δείγμα - Sample

#	Φύλο	Ηλικία	Μορφωτικό Επίπεδο
min: 44m max: 1h 44m mean: 1h 4m	Γυναίκες: 6 (46.1%) Ανδρες: 7 (53.8%)	min: 20 max: 37 mean: 26	
#1	Γυναίκα	28	Master
#2	Άνδρας	22	Προπτυχιακός Φοιτητής
#3	Γυναίκα	28	Integrated Master
#4	Άνδρας	20	Προπτυχιακός Φοιτητής
#5	Άνδρας	25	Προπτυχιακός Φοιτητής
#6	Γυναίκα	28	Φοιτήτρια PhD
#7	Γυναίκα	30	Φοιτήτρια PhD
#8	Άνδρας	23	Φοιτητής Master
#9	Άνδρας	37	PhD
#10	Γυναίκα	22	Φοιτήτρια Master
#11	Άνδρας	31	Πτυχιούχος παν/μίου
#13	Γυναίκα	22	Πτυχιούχα παν/μίου
#14	Άνδρας	32	Πτυχιούχος παν/μίου

3 Αποτελέσματα

3.1 Προσλήψεις Επιτήρησης

3.1.1 Σχετική Πληροφόρηση

Οι πρώτοι θεματικοί άξονες των συνεντεύξεων αφορούσαν τη σχετική πληροφόρηση και επίγνωση των ΑΣΕ ως προς την έννοια και τις μεθόδους σύγχρονης επιτήρησης. Πολύ συχνά τα άτομα αναφέρονταν σε χρήσεις της έννοιας της επιτήρησης στον καθημερινό λόγο, όπως οι εξετάσεις σε σχολεία και πανεπιστήμια. Όριζαν κατ' αυτόν τον τρόπο την επιτήρηση ως μέρος διαδικασιών με σκοπό τον έλεγχο και την επιβολή των κανόνων στο εκάστοτε πλαίσιο. Όταν ερωτούνταν για εναλλακτικούς όρους με τους οποίους θα περιέγραφαν την επιτήρηση, χρησιμοποιούσαν έννοιες όπως η επιθεώρηση, η επίβλεψη, η επιβολή, ο έλεγχος και η παρακολούθηση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, τα άτομα αντιλαμβάνονταν μια ασυνέχεια στην επιλογή των όρων, όπως για παράδειγμα της παρακολούθησης ή της επιβολής με τα παραδείγματα που είχαν προηγουμένως δοθεί. Αυτή η λογική ασυνέχεια καλυπτόταν όταν εισάγονταν στη συζήτηση από πλευράς ερευνήτριας τα διάφορα σενάρια τεχνολογικά διαμεσολαβούμενης επιτήρησης. Τότε, η χρήση των όρων αυτών γινόταν πιο “φυσικά”, αβίαστα, και ταυτόχρονα εγκαταλείπονταν άλλοι όροι όπως η επιθεώρηση ή η επίβλεψη.

Ερευνήτρια: Να σου πω ότι εχρησιμοποίησες 2 φορές κατά τη διάρκεια του λόγου σου την παρακολούθηση... #1: «(γέλιο) *Εντωμεταξύ τώρα που το λαλείς να! Εν η κακή έννοια της παρακολούθησης, γιατί το παρακολουθώ εν τζαι το παρακολουθώ τηλεόραση ας πούμε»*

Στις περιπτώσεις στις οποίες υπήρξε αρχική αναφορά σε χρήσεις του όρου στον δημόσιο λόγο, στον τύπο ή σε άλλες αντίστοιχες πηγές, τόσο ο ορισμός των ΑΣΕ όσο και οι εναλλακτικές έννοιες της επιτήρησης περιέγραφαν πιο συχνά σχέσεις εξουσίας, πιο στοχευμένα την κρατική επιτήρηση και τον σκοπό του ελέγχου. Επίσης, κάποια ΑΣΕ είχαν λάβει ενημέρωση σχετικά με κάποια σκάνδαλα που αφορούν συλλογή δεδομένων σε Κύπρο και Ελλάδα ή πώληση δεδομένων (Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ηνωμένο Βασίλειο και Ελλάδα), χωρίς ωστόσο να γνωρίζουν τις ακριβείς λεπτομέρειες των συμβάντων, των εμπλεκόμενων μερών, των παραβάσεων ή των

επιπτώσεών τους. Γενικά, παρατηρήθηκε χαμηλός βαθμός ενημέρωσης των ΑΣΕ σε σχετικά με την επιτήρηση θέματα, τόσο αναφορικά με τεχνικές κρατικής ή εταιρικής επιτήρησης όσο και με μορφές επιτήρησης που εμπίπτουν στο πλαίσιο της καθημερινής ζωής.

Δεδομένου ότι πρακτικές επιτήρησης έχουν διαχυθεί στην καθημερινότητα των ανθρώπων και καταλαμβάνουν ολοένα και περισσότερες πτυχές της κοινωνικής ζωής, αποτελεί εύλογη υπόθεση ότι ο βαθμός ενημέρωσης και επίγνωσης των ατόμων είναι κατά πολύ δυσανάλογος. Η διάχυση συμβαίνει σε τόσο μάλιστα μεγάλο βαθμό, που μελέτες σημειώνουν την ανάπτυξη μιας μεγάλης και επικερδούς οικονομίας της επιτήρησης (Lyon, 2010; Wood & Webster, 2010). Η οικονομία της επιτήρησης περιγράφει το πώς στρατιωτικές τεχνολογίες εισάγονται στην αγορά και διαχέονται, οικειοποιούνται και τελικά επιδρούν στην επανακατασκευή της έννοιας της ασφάλειας. Αυτό αποτυπώνεται σε πρακτικές όπως η εγκατάσταση συστημάτων ασφαλείας και κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης (CCTV) σε καταστήματα, οικίες και παιδικά δωμάτια (Wood & Webster, 2010).

Στην παρούσα έρευνα, κάποια από τα άτομα που συμμετείχαν τείνουν να συμφωνούν με μεθόδους επιτήρησης κοντινών και αγαπημένων προσώπων, συνήθως με τις προϋποθέσεις του σεβασμού της ιδιωτικότητας και της ύπαρξης αφενός σοβαρής ανάγκης όπως η προστασία και η ασφάλεια των επιτηρούμενων ατόμων και αφετέρου της εξασφάλισης εμπιστευτικής διαχείρισης των παραγόμενων δεδομένων. Για παράδειγμα, στο σενάριο ελέγχου κοντινού προσώπου για λόγους προστασίας και ασφάλειας, το ΑΣΕ #6 μετά από σκέψη και δυσφορία κατέληξε στο εξής:

#6 «Φαντάζομαι ότι αν έχει κινητικά προβλήματα ή κάποιο είδος υγείας ενδεχομένως να έβαζα τζαι 'γω κάμερα. Απλά με το μικρόφωνο παραβιάζω τζι άλλη συνθήκη. Με τη κάμερα ικανοποιείται το οπτικό μου πεδίο, εν θα βάλω μικρόφωνο να ακούω τζαι το τι λαλεί»

#4 «Ναι για συγκεκριμένες περιπτώσεις ας πούμε σε πολλά κοντινά άτομα... αλλά που πλευράς αξιοπιστίας, να μεν παραβιάζεται. Να μεν παραβιάζεται, τζαι τζείνος που εν να κάμνει να μεν παραβιάσει τούτα τα πράματα. Να μεν το κάμνει abuse ας πούμε, να χρησιμοποιιά μόνο για το σκοπό που πρέπει.»

#2 «*Ε αν έσει προβλήματα υγείας τζαι ζέρω 'γω το σιδήποτε ή εν μεγάλος σε ηλικία [...] να έσει κάποιαν αναπηρία, μπορεί να βοηθήσει. Αλλά πάλε πρέπει να σεβαστείς τζαι την ιδιωτικότητα.*»

3.1.2 Επηρεασμός της Συμπεριφοράς

Αυτές οι πρακτικές εντάσσονται στο σύνολο αυτών που χρησιμοποιούνται ως παραδείγματα της κανονικοποίησης της επιτήρησης. Οι Wood και Webster (2010) σημειώνουν το πώς ενώ στις σύγχρονες κοινωνίες οι μηχανισμοί επιτήρησης βρίσκονται παντού γύρω μας, τελικά γνωρίζουμε αναλογικά πολύ λίγα ως προς το πώς η επιτήρηση μορφοποιεί τη συμπεριφορά και τους θεσμούς μας. Τα ΑΣΕ αντιλαμβάνονται την επίδραση της ύπαρξης μηχανισμών επιτήρησης όπως οι κάμερες στην αλλαγή της συμπεριφοράς των ανθρώπων. Αυτή η επίδραση κάποιες φορές βιώνεται θετικά ως προς την τήρηση των κανόνων και την πρόσληψη των μηχανισμών επιτήρησης ως μέσων κανονικοποίησης της συμπεριφοράς τόσο των άλλων (Κονανιϋ, 2020) όσο και του ίδιου του ατόμου που τη βιώνει.

#11 «*Όπως σου είπα τζαι 'γω είμαι πιο προσεκτικός, (π.χ.) στο οδήγημα μου. Επέτυχε (σε μένα τζαι) στους παραπάνω [...] Η ότι εν κλέφτεις μες το σουπερμάρκετ [...] Εν να μάθει, εν η δύναμη της συνήθειας.*»

Κάποιες φορές, ωστόσο, αξιολογείται αρνητικά ως παράγοντας ανησυχία και αίσθηση παρακολούθησης,

#14 «*Εν τούτο που γίνεται με τις κάμερες, δηλαδή επιτηρεί 24 ώρες το 24ώρο κάθε κίνηση μέσα στο πλάνο που έσει θέσει [...] μια ασταμάτητη παρακολούθηση. [...] Προφανώς ένιωσά το. Με την έννοια ότι περνούμε που 1000 κάμερες, εν τζαι σημαίνει ότι εκάμαμεν κάτι αλλά εν τζιαμαί... εν σημαίνει ότι σε θεωρούν που τα αλήθεια τζείν' την ώρα αλλά καταγράφουν, μπαίνεις μέσα στην καταγραφή ότι επέρασες που δαμαί.*»

#9 «*Τζιαμαί (στο αεροδρόμιο) νιώθω το παραπάνω ότι πρέπει να συμπεριφέρουμαι φυσιολογικά, σαν νορμάλ άνθρωπος, έχω το πάντα μες τον νου μου "μεν, ζέρω 'γω, μεν αρκέψεις να σιονώνεις νερά, τη μια μπουκάλα μες την άλλη"*»

#3 «Το πώς εν να κινούμαι. Θα μπορούσε, ας πούμε, αν ήξερες ότι εν παρακολουθείσαι, να μεν είσαι τόσο καθώς πρέπει να 'σουν πιο χειμαριό. Πόσο μάλλον με κάμερες.»

ή αγνοείται.

#4 «Μπορώ να πω ότι εξαναείδα κάμερα τζαι τυχόν να αλλάξει η συμπεριφορά μου αλλά όι πολλά συχνά, εν εν κάτι που σκέφτομαι τζαι με επηρεάζει μπορώ να πω»

3.1.3 Συναίνεση – Επιβολή

Ως προς την αποδοχή ή όχι των μηχανισμών επιτήρησης γενικότερα, οι περιγραφές των ΑΣΕ θα μπορούσαν να αποτυπωθούν γραμμικά σε ένα δίπολο από την συναίνεση ως την επιβολή (ή και το αντίστροφο). Αυτό υπονοεί, καθόλου τυχαία, ότι με τον τρόπο που η επιτήρηση κατασκευάζεται μέσα στον λόγο, φαίνεται να βιώνεται συχνά ως επιβολή, “αναγκαίο κακό” στο οποίο κάποια άτομα συναινούν μη έχοντας πραγματικά εναλλακτικές επιλογές. Κάποιες φορές (το δικαίωμα στη) η συγκατάθεση (ή στην άρνηση) παίζει καθοριστικό ρόλο στην αποδοχή ή όχι μέτρων επιτήρησης, ωστόσο, κάποια ΑΣΕ περιγράφουν τη σχετικότητα της έννοιας της συγκατάθεσης καταλήγοντας στην αναγκαστική συναίνεση. Χαρακτηριστικά, το ΑΣΕ #1 περιγράφει πώς στη φυσική πραγματικότητα, σε αντίθεση με το διαδίκτυο, πρακτικά δεν ζητείται καμία συγκατάθεση από τους φορείς επιτήρησης, χωρίς να παρέχεται καμία εναλλακτική οδός για μη-συμμόρφωση και αποφυγή.

#1 «Φυσικά εν να μου πεις τζαι μες τους δρόμους υπάρχει συγκατάθεση; Επιβάλλουν σου το. Όπως επίσης στο κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης στο mall [...] Αλλά άμαν φκεις μες το δρόμο να κυκλοφοράς, εν τζαι μπόρεις. [...] Εν θα συναινέσεις γιατί συμφωνείς με τζείν' το πράμα, εν να συναινέσεις γιατί εν έσεις άλλην επιλογή [...] όταν σε αναγκάζει ουσιαστικά, εν δικτατορία τούτον το πράμα»

#5 «Αν είχα την επιλογή, προφανώς εν θα έρεσσα που τόπους που έσειε κάμερες»

Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις, ούτε η συγκατάθεση είναι ικανή συνθήκη από μόνη της για τη νομιμοποίηση ορισμένων μέσων επιτήρησης.

#6 «Να μεν εν εκμετάλλευση ούτε παραβίαση της ελευθερίας μου. Δηλαδή τζαι να σου δώκω εγώ την (σ.σ. συγκατάθεση) [...] μετά *it's up to you* για το αν θα το χειριστείς σωστά. [...] απλά πρέπει να κρατάς *balance* γιατί εν η ζωή μου. Εν η προσωπικότητα μου, εν η ελευθερία μου.»

Αντίθετα, από μια άλλη οπτική, ο νόμος προστατεύει τα άτομα από τη στιγμή που κάθε κάτοχος τέτοιων μέσων επιτήρησης υποχρεούται να παρέχει ενημέρωση. Έτσι, δίνεται στα άτομα το δικαίωμα επιλογής. Είναι πιθανόν εκεί όπου υπάρχει η αίσθηση της συγκατάθεσης, η συλλογή δεδομένων να μην βιώνεται ως απώλεια ελέγχου και, συνακόλουθα, ως παραβίαση της ιδιωτικότητας (Kininmonth et al., 2018).

#8 «Γενικά που τη στιγμή που υπάρχει η ενημέρωση πρέπει να υπάρξει αποδοχή. Αποδέχομαι το. Αν δεν αποδέχομαι αποφεύγω, φεύγω που το χώρο.»

Στο ίδιο πλαίσιο κάποια ΑΣΕ εκφράζουν ανησυχία προς την κανονικοποίηση των μεθόδων επιτήρησης στον φυσικό κόσμο, είτε στο παρόν, είτε ως προοπτική για το μέλλον.

#6 «Εν να μάθουν, να συμβιβαστούν με την έννοια της κάμερας τζαι μεγαλώνοντας εν να το θεωρούν αυτονόητο ότι παντού έσαι κάμερες»

#13 «Μαθαίνεις να ζεις μαζί του επειδή εν τζαι μπορείς να κάμεις κάτι για να αλλάξει.»

Πάντως, η “κανονικότητα” της ζωής σε κοινωνίες επιτήρησης, θεωρείται ότι έχει ως αποτέλεσμα ορισμένες πρακτικές να γίνονται αποδεκτές ακόμα και αν θεωρούνται ανεπιθύμητες (Wood & Webster, 2010). Αυτό συνάδει και με αποτελέσματα άλλων ερευνών οι οποίες δείχνουν μια ισχυρή αίσθηση αδυναμίας των ατόμων να προστατεύσουν τα προσωπικά τους δεδομένα ή να αποφύγουν μέσα επιτήρησης, αλλά και έλλειψη γνώσης ως προς τους τρόπους για να το κάνουν (Andrejevic, 2014). Στη βιβλιογραφία η συνύπαρξη αβεβαιότητας και αδυναμίας μπορεί να οδηγήσει σε παραίτηση από την προσπάθεια ελέγχου της ροής των προσωπικών δεδομένων και πληροφοριών, κάτι που περιγράφεται ως κυνισμός (Lutz et al., 2020). Η στάση κυνισμού ως προς την ιδιωτικότητα λειτουργεί ως γνωστικός μηχανισμός (Lutz et al., 2020) που επιτρέπει στα άτομα να εξορθολογίζουν το γεγονός ότι επωφελούνται από τη χρήση των υπηρεσιών και να υποβαθμίζουν την ύπαρξη ανησυχιών για τα δεδομένα

τους (Hoffmann et al., 2016), χωρίς να αλλάζουν τη συμπεριφορά τους (Lutz et al., 2020).

Η αίσθηση της παραχώρησης προσωπικών δεδομένων και του συμβιβασμού εμφανίζεται και στις συζητήσεις περί επιτήρησης στο διαδίκτυο. Η επιτήρηση στο διαδίκτυο δεν αφορά την αλληλεπίδραση μεταξύ χρηστών και χρηστών, αλλά την πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες από τις εταιρείες παροχής υπηρεσιών. Αυτές οι πρακτικές περιγράφονται και πάλι με όρους συμβιβασμού, ή ως αναπόφευκτες, όπως φαίνεται στο επόμενο παράδειγμα. Επίσης, εδώ φαίνεται και αυτό που στη βιβλιογραφία περιγράφεται ως “κόπωση”, δηλαδή πεποίθηση ότι δεν υπάρχουν για τα άτομα αποτελεσματικά μέσα ελέγχου των προσωπικών πληροφοριών που επιφέρει μια στάση απάθειας (Lutz et al., 2020).

#2 «Εν τζι εν τόσον οκ. Απλώς υπάρχει τούτον το πράμα τζαι κάπως συμβιβαζούμαστε, εν τζαι μπορείς να κάμεις κάτι άλλο. Εννοώ εν τζαι γενικότερα η ανάπτυξη τζαι του κόσμου που τα φέρνει τούτα.»

#7 «Τη σήμερα ημέρα, εν πολλά ουτοπικό να πεις ότι εν έχουν πρόσβαση. Προσπαθείς να σπάσεις την πρόσβαση, αλλά σίγουρα κάποιος έσει τα δεδομένα. Που τη στιγμή που χρησιμοποιείς το διαδίκτυο ετέλειωσε.»

Επίσης, στον διαδικτυακό χώρο φαίνεται να υπάρχει μεγαλύτερη αίσθηση της ατομικής ευθύνης από τα ΑΣΕ. Με άλλα λόγια, ενώ για παράδειγμα η συλλογή δεδομένων στη φυσική πραγματικότητα κάποιες φορές βιώνεται ως επιβεβλημένη, στο διαδίκτυο ενδεχομένως να υπάρχει ακόμα μεγαλύτερη αίσθηση της συναίνεσης και της ατομικής ευθύνης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, δηλαδή, κυριαρχεί η θεώρηση ότι υπεύθυνα είναι τα άτομα που παράγουν τα δεδομένα, «τα υποκείμενα των δεδομένων» (Westin, 1967), παρά οι φορείς που τα συλλέγουν ή τα χρησιμοποιούν (Lyon, 2010).

#11 «Που τη στιγμή που τους ακολουθάς εν λογικό τζαι τζείνοι να χρησιμοποιούν τζείνα που τους διάς [...] που τη στιγμή που το χρησιμοποιείς θεωρώ ότι συναινείς.»

#8 «Ότι ο Χ.Χ έκαμε λάικ [...] που τη στιγμή που εγώ το επιλέγω να το κάμω σημαίνει είναι στην ελευθερία και του άλλου να το δει. Αν εγώ ήθελα να μεν το ξέρει κάποιος εν θα το έκαμνα που εξαρχής.»

Αυτό ενδεχομένως να σημαίνει πως στο διαδίκτυο δεν υπάρχει τόσο μεγάλη αίσθηση των προσωπικών ορίων, σε αντίθεση με τον φυσικό κόσμο όπου τα τελευταία ορίζονται ως “σπίτι”, “ιδιωτική περιουσία” ή “σώμα”. Ακόμα, αυτό μπορεί να συμβαίνει εξαιτίας της διαφοράς στη φυσική εγγύτητα μεταξύ των ατόμων στο διαδίκτυο και στον φυσικό κόσμο. Από τη μια, το διαδίκτυο μοιάζει αόριστο, μακρινό και γενικό, ενώ ο δρόμος ή η τοπική αστυνομία (ως φορέας επιτήρησης) είναι κάτι ενδεχομένως πιο συγκεκριμένο, κοντινό και οικείο.

3.1.4 Κόστος – Όφελος

Στο διαδίκτυο, η επιτήρηση πολλές αντιμετωπίζεται με μια λογική κόστους-οφέλους. Περιγράφεται, δηλαδή, σαν ένα δίλημμα μεταξύ ιδιωτικότητας και παροχής υπηρεσιών από εταιρείες, δίλημμα το οποίο κάνει τελικά κάποια άτομα πιο πρόθυμα να “πληρώσουν” το “τίμημα”. Εδώ, ο καταναλωτισμός ωθεί στην πεποίθηση ότι οι χρήστες και οι χρήστριες τελικά θα επωφεληθούν δίνοντας τα δεδομένα τους στις εταιρείες μέσω τη πρόσβασης σε αγαθά και πληροφορίες (Cambell & Carlson, 2002).

#10 «Αν θέλω να το χρησιμοποιήσω εν να έπρεπε να πληρώσω το αντίκτυπο (σ.σ. αντίτιμο) που εν να ξέρουν το τι κάμνω [...] Ας πούμε με το Google εν μια συνεργασία δίνεις-παίρνεις. Ενώ στους κρατικούς φορείς ας πούμε με το να πιάσουν τις αναρτήσεις μου, με το να πιάσουν τα μηνύματά μου, τι με ωφελεί εμένα;»

#11 «Γιατί εν πιο φτηνά, γιατί κρύβεται τούτο που πίσω. Μπορεί να διούν τα δεδομένα σου. Μπορεί να έχει δωρεάν delivery. Γιατί έσει δωρεάν delivery; Διότι που κάπου αλλού πιάνουν. Εν μπορείς να θέλεις να επωφελείσαι τα benefits που σου διά τζείνη η σελίδα τζαι ταυτόχρονα να διαφωνείς με τον τρόπο που λειτουργούν.»

Η συλλογή και χρήση των δεδομένων του διαδικτύου από εταιρείες κάποιες φορές αντιμετωπίζεται θετικά, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με τις προσωποποιημένες διαφημίσεις που θεωρούνται ότι εξοικονομούν χρόνο και κόπο. Όλα αυτά τα παραδείγματα συμβάλλουν στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τα άτομα υπολογίζουν τα προσλαμβανόμενα πλεονεκτήματα σε σχέση με το προσλαμβανόμενο ρίσκο, και, σύμφωνα με το παράδοξο της ιδιωτικότητας (Lutz et al., 2020) παρά τις

ανησυχίες ή τους προβληματισμούς καταλήγουν να συνεχίζουν να παραχωρούν τα δεδομένα τους.

#10 «*Εν έχουμε τζαι πολύ χρόνο με τις ευθύνες τζαι πράματα που έχουμε,[...] κάτι πιο στοχευμένο εν τζαι καλύτερο. Ξέρεις τι γυρεύεις, βρίσκεις το, παρά να ψάξεις γενικά»*

#1 «*Έσκει φορές που με εξυπηρετεί γιατί λαλείς τζαι συ ας πούμε μπορεί να σου φκάλλει πράματα που σε ενδιαφέρουν παραπάνω κάποιες φορές [...] είμαι πρόθυμη να πληρώσω το τίμημα»*

Φαίνεται ότι, σε γενικές γραμμές, τα ΑΣΕ τείνουν να απαιτούν ενημέρωση και διαφάνεια περισσότερο από το κράτος παρά από τις ιδιωτικές εταιρείες και φέρουν περισσότερες αντιστάσεις σε σενάρια που περιέχουν πιο εμφανή και έντονη κρατική επιτήρηση.

#5 «*Αν ήξερα ότι το κάμνει το κράτος εν θα με έκοφτε. Αν το κάμνει χωρίς να το ξέρω, εν να με ενόχλαν πάρα πολλά.»*

#7 «*Μπορεί να τα χρησιμοποιούν για τη παρακολούθηση συγκεκριμένων ατόμων, ή συγκεκριμένα πράματα. [...] Αλλά μπορούν ανά πάσα στιγμή να παρακολουθούν πού εν να πάεις τζαι τι εν να κάμεις. Πάει στον δημόσιο έλεγχο, για τον οποίο βλέπουμε να γίνεται λόγος τζαι να υπάρχουν κινήσεις για τούτον το πράμα. Γιατί μια κάμερα εν τζιαμαί; Ποιος χειρίζεται τού'ν τα δεδομένα; Πού αποθηκεύονται τούτα τα δεδομένα; Ποιος τα αποθηκεύει τούτα τα δεδομένα; Εν η πρόσβαση, εν η χρήση. Εν υπάρχει transparency.»*

3.1.5 Επιτήρηση και Ιδιοκτησία

Στους παράγοντες που επηρεάζουν τον βαθμό στον οποίο η επιτήρηση γίνεται ανεκτή περιλαμβάνεται και η ιδιοκτησία. Η αξία που δίνεται στην ατομική ιδιοκτησία δεν μπορεί παρά να είναι πολιτισμικό φαινόμενο, ωστόσο, σε όλες τις περιπτώσεις των ΑΣΕ, πλην δύο, επηρεάζει τόσο την κατασκευή της έννοιας της ιδιωτικότητας όσο και την περιγραφή των ορίων και της παρέμβασης. Πιο συγκεκριμένα, τα ΑΣΕ αναγνωρίζουν στα όρια της ιδιοκτησίας το δικαίωμα εγκατάστασης μηχανισμών επιτήρησης όπως κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης, και το “ελεύθερο” παραβίασης προσωπικών δεδομένων εντός ιδιόκτητου χώρου. Και πάλι, αυτό ισχύει και στις

περιπτώσεις των ΑΣΕ στις οποίες ορισμένες από τις πρακτικές χαρακτηρίζονται ως ανεπιθύμητες ή όταν αποφεύγεται η έκθεση σε αυτές. Με άλλα λόγια, φαίνεται σε πολλές περιπτώσεις να κυριαρχεί η αίσθηση ότι οι ατομικές ελευθερίες αίρονται εκεί όπου ξεκινά η ατομική ή εταιρική ιδιοκτησία.

#9 «*Εν ιδιώτης, κάμνει ό,τι θέλει. Εννοώ εν ιδιωτικός του χώρος. Εμένα εν μου αρέσκει αλλά προειδοποιά με, εν εν;*»

Τελικά, είναι το διαδίκτυο δημόσιος ή ιδιωτικός χώρος; Φαίνεται ότι με τη λανθασμένη ταύτιση του διαδικτύου με τις μεγάλες εταιρείες, (όπως, για παράδειγμα, της αναζήτησης με την Google), παρότι αυτό ξεπερνά συγκεκριμένες πλατφόρμες και ιστοτόπους, συμπαρασύρει τα ψηφιακά δεδομένα η ιδέα της ιδιοκτησίας που κυριαρχεί στον φυσικό κόσμο. Έτσι, όταν το σενάριο αλλάζει και η συλλογή δεδομένων γίνεται από κρατική υπηρεσία ή κάτι πιο αόριστο (όπως “ο οποιοσδήποτε”) γίνεται μεγαλύτερη διαπραγμάτευση και υπάρχει γενικότερα μεγαλύτερη πρόθεση αντίστασης.

Χαρακτηριστικά, στο σενάριο περί συλλογής και αποθήκευσης δεδομένων στο διαδίκτυο από ιδιωτική εταιρεία, το ΑΣΕ #5 απαντά αρχικά πως είναι «*φυσιολογικό*», ενώ όταν αλλάζει ο φορέας σε κρατική υπηρεσία εκφράζει δυσφορία και εκνευρισμό:

#5 «*Γιατί να κάμνει το κράτος τούτον το πράμα [συλλογή και αποθήκευση ψηφιακών δεδομένων]; Όι ρε φίλε γιατί εν εν δικό τους. [...]* (Ερευνήτρια: Το διαδίκτυο εν των εταιρειών;) #5: *Έτσι όπως εν σήμερα, ναι.*»

3.1.6 Αντίστροφη Επιτήρηση

Ένα άλλο θέμα που προκύπτει από τις συνεντεύξεις είναι η άρνηση της “αντίστροφης επιτήρησης”. Η αντίστροφη επιτήρηση (sousveillance), αναφέρεται σε μια διαδικασία κατά την οποία οι μηχανισμοί επιτήρησης θα στρέφονταν προς την εξουσία και, συνακόλουθα, τα άτομα θα ασκούσαν επιτήρηση και έλεγχο στις ισχυρές ομάδες (Mann et al., 2003).

Ενώ τα άτομα αντιλαμβάνονται την πρόσβαση σε δικές τους πληροφορίες από άλλα άτομα είτε μέσω των ΜΚΔ είτε για κακόβουλες χρήσεις (βλ. Παραβιάσεις Ιδιωτικότητας), οι πρακτικές αυτές δεν γίνονται αντιληπτές ως επιτήρηση. Κατ’ αυτόν τον τρόπο, οι διάφοροι ορισμοί της επιτήρησης δεν αναφέρονται γενικά στην πρόσβαση σε πληροφορίες ή προσωπικά δεδομένα, αλλά παίρνουν αρνητικό πρόσημο

συνδεδεμένοι με τον στόχο της επιτήρησης, το οικονομικό όφελος ή, την άσκηση εξουσίας, τον έλεγχο και την καταστολή.

Το ΑΣΕ στο επόμενο παράδειγμα ουσιαστικά αρνείται την αντίστροφη επιτήρηση, περιγράφοντας την ανισότητα που επικρατεί σε σχέση με την πρόσβαση στην τεχνολογία, τους πόρους που απαιτούνται για τη χρήση της και τους περιορισμούς που εφαρμόζονται από τα ισχυρότερα μέρη της επιτήρησης, αναγνωρίζοντας τη δυσκολία πρόσβασης στα ίδια τα δικά του προσωπικά δεδομένα.

#13 *«Ο καθένας που έσσει κάποιαν α' δύναμη μπορεί να το χρησιμοποιήσει τούτον το πράμα. Εννοώ εν μπορώ να πάω εγώ τζαι να τους πω “ζέρετε δώστε μου το τούτο” τζαι να μου το δώκουν. Θέλεις χρήμα, θέλει να είσαι.. εν ζέρω»*

#3 *«Επιτήρηση μες τα social media έχουν οι ίδιες οι εταιρείες [...] εμείς είμαστε το προϊόν anyway σε τζείνες τες σελίδες. Άρα εν μπορεί το προϊόν να κάμει επιτήρηση»*

Ένας άλλος τρόπος με τον οποίο γίνεται άρνηση της αντίστροφης επιτήρησης περιγράφεται από το ΑΣΕ #14. Εκκινώντας από την θεώρηση ότι η ίδια η τεχνολογία δεν είναι ουδέτερη αλλά εμποτιζείται εξαρχής από τις κυρίαρχες ιδέες της εποχής (όπως το κέρδος και η διατήρηση της εξουσίας) και την στοχοθεσία των εφευρετών/τριών της, αρνείται την πρόθεση άσκησης επιτήρησης “από τα κάτω”, όχι επειδή κρίνεται αδύνατο για πρακτικούς λόγους να συμβεί («τα μέσα υπάρχουν»), αλλά για ηθικούς και αξιακούς λόγους. Θεωρεί δηλαδή ότι η όποια αντιστροφή της κατεύθυνσης των μηχανισμών επιτήρησης προς την εξουσία θα εξακολουθεί να είναι «ανήθικη» εξαιτίας των ίδιων των μέσων που έχουν, εξαρχής, κατασταλτικό ρόλο.

#14 *«Να βάλλω ζέρω 'γω κάμερες μες τα γραφεία ούλλων των πολιτικών ούλλων, στην Βουλή 'ντάζει; Ακούεται ωραίο! [...] εγώ εν συμφωνώ. [...] χρησιμοποιούμε μέσα που εν κακά. Εν ανήθικα. Τζαι το μέσο το ίδιο εγεννήθηκε μες σε ένα περιβάλλον που έσσει στόχο τούτη την κατασταλτική μέθοδο που περιγράψαμε. Ε, άμαν την κάμω αντίστροφα, νομίζω τα μέσα πρέπει να παν σε συνάρτηση με το σκοπό μας, αν θα κάμουμε κάτι καλύτερο.»*

3.1.7 Επιτήρηση στους Χώρους Εργασίας

Η επιτήρηση στους χώρους εργασίας, όταν και εφόσον πρόκυπτε στη συζήτηση, αναφερόταν κυρίως στην επιτήρηση μέσω CCTV από ανώτερα ιεραρχικά άτομα. Παρομοίως με τις προσλήψεις της επιτήρησης γενικά, στους χώρους εργασίας, η ύπαρξη κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης βιώνεται από κάποια άτομα ως παρακολούθηση,

#14 *«Εν ενοχλητικό το ότι υπάρχουν κλειστά κυκλώματα σε δουλειές τζαι παρακολουθούν σε [...] ενώ εν εν μπροστά θεωρούν σε που τη κάμερα.»*

ή ως περιορισμός της ελευθερίας και έλεγχος.

#6 *«Η επιτήρηση στις δουλειές για τον εργαζόμενο που το βίωσα σε διαφορετικές δουλειές, εν για να περιορίσουν τον άνθρωπο τζαι να είναι απλά σαν ένα απλό όργανο το οποίο εκτελεί μόνο εντολές, κάμνει μόνο τη δουλειά του»*

Ένα νεαρότερο σε ηλικία άτομο, που δεν είχε κάποια σχετική προσωπική εμπειρία, χαρακτήρισε την βίντεο-παρακολούθηση σε αυτό το πλαίσιο «κάπως ανήθικη».

#4 *«Αν έρτεις κάτω σαν υπεύθυνος τζαι δεις με τζείνην τη στιγμή εν άλλο πράμα, τωρά να κάθεται τζαι να θεωρείς την κάμερα εν λλίον, εν θέμα ηθικής τζιαμαί.»*

Από την άλλη, κάποια άτομα θεωρούν ότι τα άτομα που παρακολουθούνται στους χώρους εργασίας έχουν στην πραγματικότητα την ευθύνη της επιλογής, ή της αποφυγής, ενώ αναγνωρίζεται και πάλι το επιχείρημα της ιδιοκτησίας του χώρου.

#11 *«Εν μπορώ να έχω πρόβλημα αν έχουν κάμερες στη δουλειά μου. Εε, συναινείς. Με το να δουλεύεις τζιαμαί. Πήαιννε σε άλλη δουλειά που εν έσειε κάμερες. Εν εν δική σου η δουλειά, εν εν δικό σου το κτίριο. Εν ιδιωτικά.»*

Τέλος, ως προς την φυσική επιτήρηση, ορισμένα από τα άτομα που ανέφεραν το ζήτημα και τις προσωπικές τους εμπειρίες, περιέγραψαν και πάλι τις σχέσεις εξουσίας που ενέχονται στην εφαρμογή της επιτήρησης. Χαρακτηριστικά, αξιολογώντας μάλιστα την εμπειρία αρνητικά, ένα άτομο που καλείται να ασκεί την επίβλεψη στον χώρο εργασίας ανέφερε:

#3 *«(Επιτηρείς) ως προς τον τρόπο λειτουργίας τους τζαι αν τηρούν τους κανόνες παρατηρείς το τι γράφουν, να ακούσεις τον άλλον τι λέει, ακόμα τζαι πώς κινούνται, (για να μεν) ξεφεύγει που τα επιτρεπτά όρια [...] μπορεί να το πάρεις προσωπικά*

τζαι κάπως να νιώσεις ας πούμε ότι έσεις λλλίο παραπάνω εξουσία τζαι να επιβληθείς ας πούμε σε κάποιους»

3.2 Προσλήψεις Ασφάλειας

3.2.1 Σωματική – Συναισθηματική

Γενικότερα, η έννοια της ασφάλειας παίρνει μέσα από τον λόγο των ΑΣΕ μια ατομική και μια συλλογική διάσταση. Στο ατομικό επίπεδο διακρίνεται η σωματική ασφάλεια που αφορά τη σωματική ακεραιότητα,

#10 «Να μπορώ να φκω έξω που σπίτι μου τζαι να ξέρω ότι τη νύχτα εν να μπω μέσα. Ότι εν θα έβρω ένα πελλό μες το δρόμο να με μασαιρώσει, εν θα βρω κάποιον να με βιάσει [...] να με σκοτώσει. Εν τούτη η ασφάλεια. Μπορείς να το πεις τζαι να φκαίνεις τζαι να μπαίνεις σπίτι σου ασφαλής.»

ο “ασφαλής χώρος”

#9 «Για μένα προσωπικά σημαίνει κάπου που νιώθεις εντάξει να μιλήσεις, να εκφραστείς.»

και η συναισθηματική ασφάλεια και ηρεμία.

#7 «Να είμαι καλά. Δεν είμαι αγχωμένη, είμαι ήρεμη, αποβάλω το στρες.»

3.2.2 Κοινωνική

Σε κοινωνικό επίπεδο, η έννοια της ασφάλειας περιλαμβάνει την ελευθερία της έκφρασης και την συμπεριληπτικότητα. Τα άτομα νιώθουν δηλαδή ότι πέραν από τη σωματική ασφάλεια και την εξάλειψη της βίας, μια ασφαλής κοινωνία θα πρέπει να μπορεί να παρέχει στα άτομα αισθήματα αποδοχής και σεβασμού στη διαφορετικότητα.

#13 «Να μπορείς να είσαι τζείνος που είσαι, να κάμνεις τα πράματα που θέλεις να κάμεις, σε ένα λογικό πλαίσιο που δεν επηρεάζουν την ασφάλεια του άλλου τζαι τα θέλω του άλλου τζαι το σεβασμό απέναντι στον άλλο. Δηλαδή να μπορείς να υπάρχουν, ειρηνικά, χωρίς κόντρες [...] να νιώθεις οκ [...] όι επειδή αποκλίνεις που τα κοινωνικά θέλω τζαι τα κοινωνικά πρέπει να μεν είσαι αποδεκτός.»

Ταυτόχρονα, στη συζήτηση περί ασφάλειας κάποια από τα ΑΣΕ περιγράφουν την ανάγκη ύπαρξης ασφαλών υποδομών, εννοώντας έτσι την απαίτηση από τους

κρατικούς φορείς να παρέμβουν για να παράσχουν μια μορφή υλικής ασφάλειας που ξεφεύγει, και πάλι, από τα στενά όρια της τήρησης των κανόνων και της προστασίας από το έγκλημα και την παράβαση.

#14 *«Ο παραπάνω κόσμος φοάται την υγεία του γιατί εν έσει λεφτά, φοάται τη δουλειά του γιατί έσει δάνεια τζαι εν να τον φάει το άγχος, φοάται γιατί στον δρόμο εν να του επιτεθεί κάποιος [...] Φοάται γιατί εν να τουμπάρει ξέρω 'γω γιατί οι δρόμοι μας εν χάλια [...] Η ασφάλεια εν αίσθημα. Τζαι μόνο κοινωνικά μπορώ να τη βάλω [...] να νιώθει η κοινωνία συλλογικά»*

#6 *«Που να περπατώ στο δρόμο τζαι να μεν σκουντουφλήσω σε ένα οποιοδήποτε χάλια πεζοδρόμιο υπάρχει [...] αν πάω στο νοσοκομείο τζαι εν εν όπως στην Ελλάδα τζαι έχουν τους σε θέση ανάνηψης πας τες καρέκλες ας πούμε [...] υπάρχουν πιο βασικά στο κάθε υπουργείο που πρέπει να βελτιστοποιηθούν παρά να μου συλλέγεις εσύ τα προσωπικά μου δεδομένα.»*

3.2.3 Η Επιτήρηση ως Ασφάλεια

Από μία οπτική πλευρά, η επιτήρηση μπορεί να γίνεται αντιληπτή ως ταυτόσημη της ασφάλειας ή ότι η ασφάλεια είναι μια συνθήκη η οποία επιβάλλεται καθέτως, από το κράτος στην κοινωνία.

#11 *«Η επιτήρηση θεωρώ ότι εν ασφάλεια, για μένα.»*

#8 *«Η ασφάλεια προκύπτει που κάποιους κανονισμούς που, για να επιβάλλεται ας πούμε τούτη η ασφάλεια, πρέπει να προκύψει επιτήρηση ή επιθεώρηση.»*

Αντίθετα, ως προς τους λόγους για τους οποίους θεωρούν ότι η επιτήρηση συμβαίνει, άλλα άτομα ανέφεραν την καταστολή, τον έλεγχο,

#6 *«Θεωρώ ότι εν ένα σύστημα που ο άνθρωπος απλά θέλει να έχει τον έλεγχο για τα πάντα [...] θέλουν να μπου παντού κάμερες ή τζιαμαί που συχνάζουν πολλοί άνθρωποι ναι μεν για να ελέγχουν την τρομοκρατία απλά πιστεύω εν για να υπάρχει έλεγχος, πώς κινείται ο κόσμος ή το τι κάμνει ο κόσμος, όι για το αν θα προστατέψουν τον κόσμο.»*

τη διατήρηση της καθεστηκυίας τάξης,

#5 «*Εν για πολιτικούς λόγους θεωρώ που γίνεται. Όπως είχαμε για παράδειγμα τζαι με το βαν, το μαύρο βαν το γνωστό, ή με τα Pegasus [...] Γιατί τζείνοι που σήμερα υπερασπίζονται τούτον το σύστημα μπορούν να είναι προετοιμασμένοι για πράματα τα οποία μπορεί να έρτουν κ.ο.κ.»*

και το οικονομικό όφελος.

#13 «*Οι κάμερες εμπήκαν για να αυξηθούν τα έσοδα που τα πρόστιμα(;) [...] Ξέρουμεν ότι τα προστίματα εν ένα είδος εσόδου [...] σίγουρα παίζει ρόλο»*

Επίσης, σε σχέση με την ασφάλεια, η επιτήρηση μπορεί να γίνεται αντιληπτή, συνειδητά ή ασυνειδητά, με την προστασία της εξουσίας. Για παράδειγμα, το ΑΣΕ #8, ακόμα και αν όχι συνειδητά, περιγράφει μια ταξική εφαρμογή της επιτήρησης που παρέχει ασφάλεια, τελικά, σε εξουσιαστικούς θεσμούς και άτομα σε αντίστοιχες θέσεις. Παρά το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη λογική του υψηλού ρίσκου, η εφαρμογή μεθόδων επιτήρησης γίνεται αντιληπτή ως κάτι λογικό και αναγκαίο.

#8 «*Έσει να κάμει με το high risk. Τούτα τα συστήματα ασφαλείας επιβάλλονται με βάση το ποσοστό του βαθμού επικινδυνότητας [...] μόνος του ο πολίτης εν έσει κάποιο value ιδιαίτερο [...] όμως σε ένα χώρο ο οποίος μέσα υπάρχουν σημαντικά άτομα στα κέντρα λήψης αποφάσεων της χώρας ας πούμε [...] οι άνθρωποι που εν στην πολιτική, είτε άνθρωποι άλλοι εν ξέρω που κρατούν πολλά λεφτά ας πούμε, ή ο διευθυντής της φυλακής, του σωφρονιστικού ιδρύματος [...] εν πιο πιθανόν να υπάρξει εγκληματική παράβαση εναντίον τους. Άρα τους χώρους που βρίσκονται τούτοι οι άνθρωποι, τζιαμαί πρέπει να υπάρχει τούτη η επιτήρηση.»*

Φαίνεται ότι εκεί όπου η κατασκευή ενός κοινωνικού προβλήματος είναι επιτυχημένη και, κατά συνέπεια, υπάρχει αυξημένο αίσθημα κινδύνου, η εφαρμογή μέτρων και η χρήση τεχνολογικών μέσων επιτήρησης γίνεται πιο αποδεκτή. Αυτό φαίνεται να ισχύει παρά το γεγονός ότι η εμπιστοσύνη, για παράδειγμα στα συστήματα βιντεο-παρακολούθησης, βασίζεται συχνά στη θετική πλαισίωσή τους από πολιτικά πρόσωπα ή «επιχειρηματίες της ασφάλειας» ή/και στη συμβολική τους αξία ως πολιτική αντίδραση στις προσλήψεις των εγκλημάτων (Norris, 2012), παρά στην πραγματική και εμπειρικά τεκμηριωμένη αποτελεσματικότητά τους. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν μεταξύ άλλων οι αυτοκινητόδρομοι,

#9 «Δαμαί εν διαφορετικό γιατί έσει να κάμει με την ασφάλεια μες το δρόμο. Αν οι πολίτες τούτης της χώρας εμπορούσαν να ακολουθούν τον ΚΟΚ, θα σου έλεγα ότι εν χρειάζονται.»

τα γήπεδα ή τα αεροδρόμια,

#11 «Δηλαδή σε ένα γήπεδο που φαίνεται ο άλλος τζαι σύρνει τη φωτοβολίδα με το πιστόλι απέναντι μπορεί να σκοτώσει κάποιον, ε ναι φυσικά πρέπει να έσει CCTV τζαι φυσικά τζαι βιομετρικά τζαι ούλλα.»

#5 «Θεωρώ ότι θα μπορούσαν να γίνονται ακόμα τζαι πιο πολλά στα αεροδρόμια [...] θεωρούμε καθημερινά πόσα δημοσιεύματα φαίνουσιν για παράδειγμα ότι ήρτεν κοκαΐνη, ή ήρτεν μαριχουάνα»

σε αντίθεση με τα πάρκα, τους πεζόδρομους ή τα πανεπιστήμια.

#9 «Τι είδους εγκλήματα γίνονται στα πάρκα; [...] Αν θέλεις να το σταματήσεις μπορείς να το σταματήσεις χωρίς τις κάμερες.»

Σημαντικοί παράγοντες κρίνονται επίσης η ύπαρξη κάποιου ιστορικού προηγούμενου που να υπαγορεύει το εκάστοτε “πρόβλημα” (κυρίως στο εσωτερικό),

#5 «Νομίζω εν υπάρχει κάποιο προηγούμενο που να δικαιολογεί το να εγκατασταθούν ας πούμε κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης (στο πανεπιστήμιο).»

καθώς και η «αποδεδειγμένη» αποτελεσματικότητα των μέσων επιτήρησης στον περιορισμό ή τη μείωση του “προβλήματος” (με παραδείγματα από το εξωτερικό ή το εσωτερικό).

#1 «Αν δικαιολογείται το γιατί θέλουν να παρακολουθούν τα προσωπικά μας δεδομένα τζαι αποδεδειγμένα μετά μπορέσουν να συλλάβουν τζαι να αποτρέψουν τρομοκρατικές ενέργειες με τούτην τη μέθοδο, άρα εν μέθοδος η οποία αποδίδει, τότε ναι μπορώ να το... μπορώ να το δεχτώ.»

Για παράδειγμα, το κυκλοφοριακό πρόβλημα στην Κύπρο και ο μεγάλος αριθμός αυτοκινητιστικών ατυχημάτων, ταυτόχρονα με τη θεώρηση της μείωσης των παραβάσεων του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας μετά την εφαρμογή των καμερών φωτο-επισήμανσης, αποτελούν συνήθως ένα ικανό συνδυασμό επιχειρημάτων από τα ΑΣΕ για την αποδοχή ενδεχομένως και περισσότερων από τα ήδη υπάρχοντα μέσα

επιτήρησης στους δρόμους. Το ίδιο ισχύει και για την υψηλή προσλαμβανόμενη απειλή της τρομοκρατίας και της παραβίασης των κρατικών συνόρων και την υψηλή προσλαμβανόμενη αποτελεσματικότητα των μέσων επιτήρησης και ελέγχου στα αεροδρόμια. Αντίθετα, για τον κίνδυνο της τρομοκρατικής επίθεσης, για παράδειγμα, σε κάποιο πανεπιστήμιο ή μουσείο, η έλλειψη προηγούμενου στην κυπριακή ιστορία καθιστά συνήθως την πρώτη μη ικανή συνθήκη για αποδοχή ή επέκταση των μέτρων επιτήρησης.

Ωστόσο, κάποια ΑΣΕ αναγνωρίζουν τη διαδικασία της κατασκευής των κοινωνικών προβλημάτων ή/και αναπτύσσουν αισθήματα ανασφάλειας όταν έρχονται σε επαφή με μεθόδους αυστηρής επιτήρησης. Αυτό συμβαίνει ακόμα και στο σενάριο του αεροδρομίου, όπου φαίνεται να κυριαρχεί μεταξύ των ΑΣΕ η θεώρηση των μέτρων ελέγχου ως «φυσιολογικά». Χαρακτηριστικά, το ΑΣΕ #9 ανέφερε πως ενώ αντιλαμβάνεται πως αυτός είναι ο σκοπός, ο ίδιος δεν νιώθει ασφαλής αλλά το αντίθετο, περνώντας από τους ελέγχους του αεροδρομίου.

#3 «Στρατιώτες στα αεροδρόμια, τι σημαίνει τούτον το πράμα; [...] Θωρείς τα τζαι λαλείς “α μάνα μου, έσει κάτι, έσει τρομοκρατία”. Το ίδιο τζαι με τα καντζέλια στα σχολεία [...] όσο πιο σφικτά πιέζεις για ασφάλεια, τόσο ενισχύεις την ανασφάλεια.»

#9 «Ανησυχία ως προς εμένα; Ναι, να μεν θεωρηθώ ύποπτος ναι, εκατάλαβες! Εν μου παρέχει ασφάλεια [...] εν ούλλη η διαδικασία που προκαλεί ένα αίσθημα άγχους [...] ακόμα τζαι αν δεν είσαι τρομοκράτης αισθάνεσαι λλλίο τρομοκράτης»

3.2.4 Απονομή Δικαιοσύνης

Πολλές φορές οι μηχανισμοί επιτήρησης συνδέονται από ΑΣΕ περισσότερο με την απονομή δικαιοσύνης παρά με την άμεση επιρροή τους στη διαφύλαξη ή την επιβολή ασφάλειας. Αυτό σημαίνει ότι, ασχέτως αν αισθάνονται ή όχι πιο ασφαλή σε χώρους στους οποίους υπάρχει, για παράδειγμα CCTV ή σύστημα φωτοεπισήμανσης, τα άτομα θεωρούν ότι σε περίπτωση που υπάρξει παράβαση, το σύστημα αυτό θα συνδράμει στην απονομή δικαιοσύνης και στη δικαίωση του θύματος. Σε αυτό το πλαίσιο, τα τεχνολογικά συστήματα καταγραφής γίνονται επίσης αντιληπτά ως αμερόληπτα και, συνακόλουθα, θεωρούνται ότι μπορούν να συνδράμουν στη λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης.

#4 «Ε ασφαλής με την έννοια του αν γινεί κάτι. Εν τζι εν ότι μπορεί να με σώσει η κάμερα άμεσα ας πούμε. [...] εν θα σε κάμει να νιώθεις πιο ασφαλής, εν απλά το ότι ξέρεις, αν γινεί κάτι, εν να 'ν' η κάμερα τζιαμαί τζαι εν να μπορεί να πιαστεί πιο εύκολα ο εγκληματίας ή τζείνος που το έκαμεν.»

#11 «Αν γίνει κάτι, το μόνο αποδειχτικό στοιχείο που έσεις εν οι CCTV. Δηλαδή ακόμα τζαι οι μάρτυρες τζιαμαί εν έχουν εμπιστοσύνη, έχουν παραπάνω εμπιστοσύνη οι CCTV»

3.3 Προσλήψεις Ιδιωτικότητας

3.3.1 Προσωπικός και Δημόσιος Χώρος

Για τον Lyon (2010), η επιτήρηση των δεδομένων (dataveillance) ξεκίνησε στον «κόσμο των χώρων» και έπειτα ψηφιοποιήθηκε από το διαδίκτυο, φτάνοντας στο σημείο να μπορεί να συμβεί σε κάθε χώρο στον οποίο υπάρχουν διαθέσιμα δίκτυα. Ως αποτέλεσμα, τα άτομα αισθάνονται τον περιορισμό της ιδιωτικότητας εν γένει εξαιτίας της σύνδεσης στα ΜΚΔ.

#5 «Θέλοντας και μη που τη στιγμή που έσεις ΜΚΔ μειώνεται το κομμάτι της προσωπικής ζωής που έσει ο καθένας μας, της ιδιωτικότητας. [...] τζαι προφανώς τα δεδομένα που συλλέγουσιν οι εταιρείες [...] π.χ. το ότι πρέπει να έχω ανοικτό το location μου»

Παρά το γεγονός αυτό, τα ΑΣΕ επεξεργάζονται εικόνες και κατασκευάζουν εκείνη τη στιγμή έναν χώρο προσπαθώντας να ορίσουν και να περιγράψουν την ιδιωτικότητα. Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, στη φυσική πραγματικότητα οι έννοιες του χώρου και των προσωπικών ορίων ταυτίζονται από ορισμένα ΑΣΕ με αυτές του “σπιτιού”, της “περιουσίας” και του “σώματος”. Παρομοίως, η έννοια της ιδιωτικότητας περιέχει χαρακτηριστικά του απτού φυσικού χώρου.

#8 «Προσωπικός χώρος εν οι χώροι υγιεινής, το κρεβάτι, τζιαμαί που ξεκουράζουμαι. Ναι τζιαμαί που μπορεί να γίνουν πράξεις τις οποίες εν θέλω να γνωρίζουν ούλλοι.»

Ταυτόχρονα, υπάρχει μια διαφοροποίηση στον ορισμό της έννοιας: το ατομικό και το συλλογικό επίπεδο. Σε αντίθεση με την ταύτιση της ιδιωτικότητας και των προσωπικών

ορίων με την ατομική ιδιοκτησία, το ΑΣΕ #14 περιγράφει την ανάγκη ύπαρξής της στο δημόσιο χώρο.

#11 *«Ας γίνεται η επιτήρηση έξω που την ιδιωτική μου ζωή, έξω που την ιδιωτική μου περιουσία.»*

#14 *«το να περπατώ δημόσια στην πλατεία, εν εν ακριβώς ιδιωτικός χώρος αλλά η έννοια της ιδιωτικότητας εντός του δημόσιου χώρου μπορεί να υπάρξει τζαι εν να έπρεπε να υπάρχει [...] η ιδιωτικότητα εν τζαι σημαίνει ότι ταυτίζεται με την ιδιοκτησία. [...] έσεις πει με τη φίλη σου τον φίλο σου να βρεθείτε τζιαμαί να νιώσετε ξέρω 'γω, μπορεί να υπάρχει ένα φλερτ ένας έρωτας [...] δικαιούσαι να το κάμνεις, εν να ήθελες ένα privacy μίαν ιδιωτικότητα που τζιαμαί παραβιάζεται κατευθείας γιατί έσει μίαν κάμερα!»*

Αυτή η προοπτική υπονοεί μια προσδοκία ιδιωτικότητας στον δημόσιο χώρο. Παρόλο δηλαδή που συχνότερα η προστασία της ιδιωτικότητας ή οι προσωπικές πληροφορίες θεωρείται αφενός ότι αίρονται στον δημόσιο χώρο και αφετέρου τίθενται υπό την ευθύνη του/της κάθε ενός/μίας ξεχωριστά, παρουσιάζεται μια εναλλακτική προσέγγιση κατά την οποία δεν συνεπάγεται πως ό,τι συμβαίνει “δημόσια” δεν μπορεί να είναι “ιδιωτικό” ή προσωπικό (Taylor, 2002). Ακόμα και αν η προσδοκία του βαθμού ιδιωτικότητας μειώνεται, αυτό δεν σημαίνει αυτομάτως ότι η ιδιωτικότητα χάνεται εξ ολοκλήρου. Με άλλα λόγια, η “χρήση” του δημοσίου χώρου δεν συνεπάγεται ότι θα πρέπει τα άτομα να είναι εκτεθειμένα στην επίβλεψη, ιδιαίτερα με τη χρήση της κάμερας κατά την οποία η επίβλεψη είναι, ή τουλάχιστον βιώνεται ως, συνεχής και ενέχει λιγότερες προοπτικές ελέγχου από τα άτομα που επιτηρούνται, π.χ. ως προς το ποιος/α κοιτάζει (Taylor, 2002).

#13 *«[Στο πάρκο] μπορεί να λαλείς ότι το κάμνεις τέλος πάντων για να 'ν' πιο ασφαλής η περιοχή τζαι ξέρω 'γω, αλλά ρε φίλε μπορεί ο καθένας να μπορεί να είχαν private moments άλλα άτομα τζαι να τα είδε κάποιος. [...] Στην ιδέα ότι μπορεί να είμαι εγώ τζιαμαί τζαι να κάμνω οτιδήποτε τζαι να με καταγράψουν... ποιο εν το πρόβλημα, το privacy.»*

3.3.2 Ελευθερία

Σε ψυχολογικό επίπεδο η διατήρηση της ιδιωτικότητας είναι σημαντική γιατί επιτρέπει στα άτομα να διατηρούν το αίσθημα του αυτό-ελέγχου, της αυτονομίας και της ηρεμίας (Goffman, 2007). Έτσι, η έννοια της ιδιωτικότητας συνδέεται με τις έννοιες της ελευθερίας, της έκφρασης και της συμπεριφοράς.

#6 «Ο προσωπικός μου χώρος είναι π.χ. να έχω την αυτονομία να δράσω εγώ ελεύθερα για το πώς κρίνω εγώ»

#9 «Θέλω να εκφράζομαι ελεύθερα χωρίς να φοούμαι, χωρίς να σκέφτομαι ότι κάποιος με ακούει, ότι κάποιος εν να κρίνει τούτα που λαλώ, ότι καταγράφονται ή οι χειρονομίες μου το στιδήποτε. εν εν προσωπικός χώρος με την έννοια του απτού χώρου, αλλά εν η φούσκα γυρώ μου ας πούμε.»

Παίρνοντας στοιχεία από τις έννοιες της αυτονομίας και της ελευθερίας, η ιδιωτικότητα ξεφεύγει από το στενό πλαίσιο του χώρου ή της φυσικής απομόνωσης στα όρια της οικίας, και αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση, όπως το θέτει ο Garfinkel (2000), τόσο για την ανάπτυξη του εαυτού όσο και των διατομικών σχέσεων.

#3 «Εν ανθρώπινα δικαιώματα. Εν ελευθερία, όπως θέλεις να έσεις την ελευθερία σου στο δικό σου χώρο όποιος τζι αν εν τούτος που ορίζεις εσύ σε κάθε στιγμή, θέλεις να την ορίζεις τζαι γενικότερα ας πούμε. Έξω ας πούμε, στην κοινωνία.»

Γενικά πάντως, με τις ερωτήσεις ελέγχου συνεντεύξεων (Stylianou, 2008) πάντα καταλήγουμε στην ιδιωτικότητα, εκεί βρίσκεται η καταληκτική γραμμή της παρέμβασης, ακόμα και όταν η έννοια της ιδιωτικότητας κατασκευάζεται διαφορετικά, ή όταν διαφορετικός βαθμός παρέμβασης γίνεται ανεκτός από τα ΑΣΕ.

#4 «Αναρτήσεις, αναζητήσεις... Με συγκατάθεση ναι. [...] Μηνύματα τι εννοείς; Μεταξύ άλλων ατόμων; Τούτον εν out of question νομίζω εν έπρεπε να συλλεχθούν τα μηνύματα. Νομίζω πέφτει πιο βαθκιά μες την ιδιωτικότητα.»

#5 «Το κομμάτι που μας έμεινε της ιδιωτικότητας που συζητούσαμε πριν, ε ρε φίλε άτε, αφήστε με να πνάσω ας πούμε.»

Όπως το θέτει ο Lyon (2010), με όποιο τρόπο και αν εισάγεται στη συζήτηση, η ιδιωτικότητα κυριαρχεί στο λόγο διότι είναι ο όρος που κινητοποιεί και περιγράφει τις

ανησυχίες που παράγονται. Φαίνεται έτσι ότι η ιδιωτικότητα αποτελεί το τελευταίο καταφύγιο των πολιτικών ελευθεριών από την επιτήρηση της εξουσίας.

3.4 Παραβιάσεις Ιδιωτικότητας

3.4.1 Γενική Μη-Ανησυχία

Τόσο στο διαδίκτυο όσο και στη φυσική πραγματικότητα η αντίληψη των ατόμων ότι τα δικά τους δεδομένα δεν έχουν κάποια σημαντική αξία λειτουργεί καταλυτικά προς τις ανησυχίες παραβίασης της ιδιωτικότητας. Φαίνεται ότι κάποια από τα ΑΣΕ υποτιμούν την αξία των παραγόμενων δεδομένων, ενώ, ιδιαίτερα στο διαδίκτυο και στα ΜΚΔ, ο μεγάλος πληθυσμός των χρηστών και χρηστριών που παράγουν αντίστοιχα δεδομένα θεωρείται ότι μειώνει την πιθανότητα της συλλογής και χρήσης προσωπικών δεδομένων από τις εταιρείες.

#10 *«Πιστεύω εν εν τόσο extreme η ρουτίνα μου [...] εν έσειε κάτι που να παραπέμπει ότι εν να είμαι κάτι εκτός των συνηθισμένων ανθρώπων.»*

#7 *«Στο τέλος της ημέρας είμαι πολλά ασήμαντη για την κοινωνία με τα τόσα δισεκατομμύρια κόσμο.»*

#7 *«Άτε τζαι είδεν η κυβέρνηση ότι επήα στο τάδε κατάστημα τζαι εγόρασα το τάδε πράμα. Αυτή τη στιγμή εν εν κάτι που με βασανίζει.»*

Παρόλο που η σύγχρονη επιτήρηση ξεφεύγει από το άτομο και επικεντρώνεται σε κατηγορίες ενδιαφέροντος, δηλαδή σε σύνολα ανθρώπων (Marx, 2002), η αντίληψη ότι τα δεδομένα χρειάζεται να είναι προσωποποιημένα και επώνυμα για να χρησιμοποιηθούν, παράλληλα με τη σκέψη ότι η διαδικασία αυτή συμβαίνει από άλλα άτομα και όχι εταιρείες, οργανισμούς ή μηχανές και αλγόριθμους, λειτουργεί σε κάποια άτομα καθησυχαστικά.

#6 *«Εν πιστεύω να πιάσιν τα δεδομένα της Χ.Χ. εχέστηκαν τζιόλας»*

3.4.1.1 Νομική Προστασία

Επιπρόσθετα, μειώνει τις ανησυχίες η σκέψη ότι το νομοθετικό πλαίσιο παρέχει προστασία ως προς την πρόσβαση και τη χρήση των προσωπικών δεδομένων που παράγονται είτε στο διαδίκτυο είτε στο φυσικό πεδίο. Δηλαδή ότι τα δεδομένα, ακόμα

και αν συλλέγονται, δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν, και άρα, να έχουν κάποια άμεση επίπτωση στο άτομο.

#8 «Θεωρώ ότι έχουν όλοι οι άνθρωποι πρόσβαση εάν και εφόσον τους το επιτρέψω. Αν δεν τους το επιτρέψω εν έχουν πρόσβαση.»

#1 «Εν νιώθω ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν πραγματικά εναντίον μου [...] εν μπορεί να μου κάμει κάποιαν άμεση ζημιά ας το πούμε»

3.4.1.2 Σκοπός

Φαίνεται πως η συλλογή δεδομένων από εταιρείες στο διαδίκτυο συνδέεται συχνά με οικονομικά κίνητρα και σκοπούς marketing (Lupton & Michael, 2017). Αυτή η αντίληψη φαίνεται να μειώνει το φόβο της άγνοιας του «για ποιο σκοπό» συμβαίνει.

#2 «Για να φέρνουν την διαφήμιση πάνω στα μέτρα σου, δηλαδή κάτι που εν να σε ενδιαφέρει εσένα τζαι να μεν πααίννει η διαφήμιση σε κάποιον που μπορεί να μεν τον ενδιαφέρει.»

Έτσι, οι ανάλογες παραβιάσεις της ιδιωτικότητας τείνουν να γίνονται πιο ανεκτές, ιδιαίτερα σε συνδυασμό με τα επιχειρήματα του μεγάλου αριθμού χρηστριών/των και του ότι οι μεγάλες εταιρείες δεν ενδιαφέρονται στην πραγματικότητα για “τους απλούς/ες χρήστες και χρήστριες”.

#1 «Ειδικά πλέον που εν τζαι οι διαφημίσεις κλπ. αλλά τζαι τα βίντεο [...] εν με νοιάζει [...] ποιος εν να κάτσει να ασχοληθεί μαζί μου;»

Επίσης, το επιχειρήμα ότι τα δεδομένα αυτά χρησιμοποιούνται για σκοπούς υγείας ή/και ασφάλειας, είτε συλλέγονται από ιδιωτικούς είτε από δημόσιους φορείς, λειτουργεί νομιμοποιητικά. Παρατηρείται γενικά πως, με βάση και την προηγούμενη συζήτηση περί ασφάλειας, ενδεχομένως να υπάρχει ευρύτερη αποδοχή μέτρων επιτήρησης και παραβίασης της ιδιωτικότητας όταν η αιτιολόγηση σχετίζεται με την υγεία.

#4 «Μπορεί να χρησιμοποιηθεί έξυπνα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για καλούς σκοπούς, τζαι για να σταματήσει έγκλημα που ακόμα να γίνει, μόνο τζαι μόνο επειδή εν η κάμερα τζιαμαί τζαι κάποιος εν θα το ρισκάρει.»

#6 «Επιτήρηση της υγείας... ο στόχος εν για τον άνθρωπο οπότε εν καλή επιτήρηση»

#11 *«Εν ιατρικό θέμα, άρα εν μπορώ να φανταστώ να 'ν' κάτι κακό άμαν εν ιατρικό θέμα.»*

Σύμφωνα με τον Harari (2017), οι άνθρωποι τείνουν να είναι πιο πρόθυμοι να επιτρέψουν στις «κρατικές γραφειοκρατίες και τις πολυεθνικές εταιρείες» (p. 332) να παρέμβουν στην ιδιωτική τους ζωή, υποκινούμενοι από την επιθυμία να βελτιωθεί η υγεία τους.

#5 *«Νομίζω είμαι λλίον ευαίσθητος πας σε τζείνα τα ιατρικά ζητήματα, εν θα ελάλουν ποττέ όι.»*

Παρόλο που σε γενικές γραμμές αυτό επιβεβαιώνεται από τα ΑΣΕ στην παρούσα έρευνα, δεν συνεπάγεται, ξανά, ότι η παρέμβαση στις βαθύτερες πτυχές της υγείας γίνεται αποδεκτή από όλους και όλες ανεξαρτήτως φορέα επιτήρησης και φύσης δεδομένων. Δηλαδή, η γνώση ως προς το «ποιος» θα έχει πρόσβαση στα παραγόμενα δεδομένα ή τη χρήση των πληροφοριών «από τρίτους» πέραν από το ιατρικό προσωπικό, και το δικαίωμα στη συγκατάθεση ή την άρνηση (Dubbeld, 2006), εξακολουθούν να εκφράζονται ως απαιτήσεις.

#9 *«Νομίζω να μπορεί ο γιατρός ή η γιάτραινα να σε παρακολουθεί, να έσει πρόσβαση στα δεδομένα σου ανά πάσα ώρα και στιγμή, να βλέπει το πώς πάεις χωρίς να πηαίνεις στο ιατρείο, αλλά πάλε με την προϋπόθεση ότι εν να έχουν πρόσβαση μόνο τα άτομα τα οποία επιβλέπουν την κατάστασή σου [...] εν χρειάζεται να έσει πρόσβαση ο κάθε ένας υπάλληλος του υπουργείου [...] γιατί να νεκατωθεί με μένα το κράτος;»*

3.4.1.3 Άγνοια

Ένα άλλο θέμα που προκύπτει στο πλαίσιο των παραβιάσεων της ιδιωτικότητας αφορά στην έλλειψη σχετικής γνώσης. Η άγνοια ως προς το «ποιος» συλλέγει και χειρίζεται τα δεδομένα, με ποιο τρόπο και για ποιο σκοπό, μπορεί να λειτουργήσει είτε καθησυχαστικά είτε όχι. Για παράδειγμα, το ΑΣΕ #11 περιγράφει πώς με συνειδητή απόφαση επιλέγει να «μην ασχοληθεί», καθώς θεωρεί πως η ανησυχία για κάτι που είναι “απλώς μια υπόθεση” θα είχε αρνητικές επιπτώσεις στη ζωή του ιδίου.

#11 *«Αλλά εν μπορείς να το ξέρεις, εν εν αγνοία μας. [...] Ε, που τη στιγμή που εν το ξέρεις εν μπορείς να ανησυχείς για πράματα που εν ξέρεις [...] Υποθέτω αλλά*

εν μπορώ να κάμω κάτι δηλαδή γιατί να με φθείρει κάτι γιατί να με αναλώνει κάτι που τη στιγμή που εν υπόθεση. [...] μετά η καθημερινότητα σου εν να 'ν' πολλά άσιμη. Ήταν να υποψιάζεσαι τους πάντες, τα πάντα.»

Αξίζει να σημειωθεί πως το προηγούμενο απόσπασμα αφορά σε επιτήρηση και έλεγχο στη φυσική πραγματικότητα, είτε από το κράτος είτε από άλλους οργανισμούς, και δεδομένα που προκύπτουν από τηλεπικοινωνίες ή άλλα προσωπικά στοιχεία. Εδώ, επίσης, η έλλειψη σχετικής γνώσης υπονοεί και την έλλειψη διαφάνειας, και συνδυάζεται με τη θεώρηση ότι το άτομο αδυνατεί να καλύψει αυτό το κενό, να μάθει δηλαδή το «αν» συμβαίνει, για ποιους σκοπούς και με ποιους τρόπους.

3.4.1.4 Εμπιστοσύνη στους Θεσμούς

Από την άλλη πλευρά, υψηλός βαθμός εμπιστοσύνης στους θεσμούς μπορεί να καθοδηγεί στην πρόσληψη μηχανισμών επιτήρησης ως σύμβολο της ασφάλειας (Wood & Webster, 2010, p. 155), δηλαδή ως σύμβολο της επέμβασης του κράτους υπέρ της προστασίας των πολιτών/ισσών, ιδιαίτερα σε καταστάσεις “υψηλού ρίσκου”.

#8 «Οι παραβάτες εν να υπάρχουν πάντα στα γήπεδα, εν τζιαι μπορείς να τους περιορίσεις, ή στους δρόμους. Στους δρόμους εν πολλά πιο δύσκολο τωρά να τους διαχειριστείς. Αλλά κάμνουν, φαίνεται η αστυνομία προσπαθεί το.»

3.4.1.5 «Τίποτα να κρύψω»

Παρόλο που στη βιβλιογραφία τονίζεται συχνά ότι η ιδιωτικότητα ξεφεύγει από τον κλοιό των “πραγμάτων” που οι άνθρωποι “έχουν να κρύψουν” (Garfinkel, 2000), το επιχείρημα αυτό εμφανίζεται στις συζητήσεις περί ιδιωτικότητας και επιτήρησης λειτουργώντας ως επιχείρημα για την παραβίαση της ιδιωτικότητας υπέρ, συνήθως, της ασφάλειας (Solove, 2011), ή από τα άτομα ως πηγή καθησυχασμού.

#4 «Εν με αγχώνει ας πούμε. Επειδή εν έχω τι να κρύψω, βασικά.»

Υπό το συλλογισμό αυτό, η επιτήρηση για να έχει επίδραση πρέπει να συλλαμβάνει κάποια παραβατική συμπεριφορά ως προς τις νόρμες ή τους κανόνες στους οποίους τα άτομα πρέπει να υπακούν. Αν τα ίδια δεν θεωρούν ότι προβαίνουν σε τέτοιου είδους συμπεριφορά, τότε υποθέτουν ότι η επιτήρηση δεν θα έχει κάποια επίπτωση σε αυτά (Stuart & Levine, 2017).

#11 *«Εν κάμνω κάτι που να νιώθω απειλή για τζείνο που κάμνω άρα γιατί, τι να φοούμαι που την καθημερινότητα μου;»*

3.4.2 Γενική Ανησυχία

Η πρόσβαση σε προσωπικές πληροφορίες από άλλους/ες χρήστες και χρήστριες του διαδικτύου και των ΜΚΔ δεν βιώνεται συνήθως ως επιτήρηση. Αναφέρεται κυρίως σε περιγραφές ανησυχιών της παραβίασης της ιδιωτικότητας από άτομα που στοχεύουν για παράδειγμα στην κακόβουλη χρήση, την απάτη κ.ο.κ. Ωστόσο, υπάρχει μία αναφορά στη χρήση των ΜΚΔ για παρακολούθηση ομότιμων ατόμων που περιγράφεται ως ένα είδος απόλαυσης (Augusto & Simões, 2017), ως περιέργεια η οποία όμως αξιολογείται αρνητικά και αποφεύγεται με τη διαγραφή των λογαριασμών στα ΜΚΔ:

#3 *«Είμαστε η πρώτη γενιά που της εκαλλιεργήθηκε το αίσθημα της περιέργειας του τι κάμνει ο άλλος, πώς τα περνά ο άλλος [...] αλλά της κακής περιέργειας. Εν εν ότι εν ο φίλος σου τζαι επήεν ταξίδι τζαι θέλεις να δεις φωτογραφίες που τζείνον τον τόπο. Εν τζαι κόφτει σε τζείνος ο τόπος. Θέλεις να δεις ο φίλος σου ή ο γνωστός σου με ποιους επήεν τζαι τι έκαμεν.»*

Πιο συγκεκριμένα, όμως, οι παραβιάσεις της ιδιωτικότητας προκαλούν ανησυχία όταν θεωρούνται πως άπτονται ζητημάτων που τα άτομα δεν θέλουν να μοιραστούν με άλλα,

#13 *«Πάντα έσειεις κάτι να κρύψεις [...] εν το λαλώ με κακή έννοια ότι είμαστε ψεύτες τζαι διπρόσωποι. Κάμνουμέν το για να προστατεύσουμε τον εαυτό μας παραπάνω, πολλές φορές»*

ή όταν επηρεάζονται από επιπρόσθετους παράγοντες, όπως κοινωνικά ή προσωπικά χαρακτηριστικά.

3.4.2.1 Μικρή Κοινωνία και Ανθρώπινος Παράγοντας

Η συλλογή δεδομένων από δημόσιους τοπικούς φορείς γεννά μεγαλύτερες ανησυχίες και αμφισβήτηση του σκοπού για τον οποίο η παρέμβαση συμβαίνει, ενώ θεωρείται ότι αυξάνονται οι πιθανότητες κατάχρησης.

#10 *«Η Κύπρος πιστεύω εν ένα πιο μικρό κράτος. [...] επειδή ζούμε σε μια πολλά μικρή κοινωνία, ό,τι κάμεις μαθαίνεται ούτως ή αλλιώς.»*

#1 «Δεδομένου ότι ζούμε στην Κύπρο. [...] Αν για οποιονδήποτε λόγο κάποιος έσει ένα γονιό ή κάποιον πολλά καλό φίλο ή οτιδήποτε που δουλεύει στην τράπεζα, μπορεί απλά πληκτρολογώντας το όνομα σου να έβρει πόσα έσεις μες τον λοαρκασμό σου»

#3 «Όταν εγώ είμαι διεφθαρμένος άνθρωπος ό,τι μέσα τζαι να έχω ίσως να φτάσω στο σημείο να τα χρησιμοποιήσω με διεφθαρμένο τρόπο. [...] Ναι παίζει ρόλο τζαι ποιος το χρησιμοποιεί.»

3.4.2.2 «Τα δεδομένα μένουν» ή και «πωλούνται»

Επίσης, οι ανησυχίες αναφέρονται πολλές φορές στο γεγονός ότι τα δεδομένα μπορούν να αποθηκευτούν επ' αόριστο,

#14 «Αν θέλουν να μάθουν τι έκαμες στις 25 του Μάρτη του 1999 που είστε κάμερα τζιαμαί έζω που το σπίτι σου τζαι επέρνας κάθε μέρα, εν να ζέρουν. Έσεις παρακολουθηθεί, έσεις καταγραφεί στο βίντεο.»

#13 «Ακόμα τζαι αν το κατεβάσεις, κάπου υπάρχει ό,τι κάποτε επόσταρες τούτον το πράμα. [...] τα δεδομένα υπάρχουν, εν εν; Ανά πάσα στιγμή κάποιος μπορεί να τα γυρέψει, να τα έβρει»

στο ότι τα δεδομένα μπορούν να πουληθούν σε τρίτους/ες,

#13 «Πού ζέρω εγώ ό,τι εν θα τα χρησιμοποιήσουν τζαι τα δικά μου δεδομένα, ή εν θα τα πουλήσουν πάρακατω;»

#9 «Τούτες οι εταιρείες που έχουν πρόσβαση σε τούτα τα δεδομένα μπορούν να τα πουλήσουν σε τρίτους, για σκοπούς που ξεκινούν που τη διαφήμιση μέχρι... όπως είδαμε τζαι πρόσφατα στην Κύπρο με τις εταιρείες παρακολούθησης»

ή σε κακόβουλη χρήση από άλλα άτομα με οικονομικά, για παράδειγμα, κίνητρα.

#3 «Τον αριθμό της κάρτας μου. Τζείνα προσέχω που να τα βάλω. Αριθμό της κάρτας iban το μες σε ποιες ιστοσελίδες εν να πκιερώσεις, τούτο εν το πιο φοητσιάρικο πλέον»

3.4.2.3 Άγνοια

Επίσης, για κάποια άτομα, η έλλειψη γνώσης σε ό,τι αφορά στη συλλογή και αποθήκευση των δεδομένων, λειτουργεί ακριβώς ως η πηγή της ανησυχίας.

#5 *«αλλά το εν ξερω ποιος, το εν ξερω τι μπορεί να τα κάμει, εν το εν ξερω γιατί τα θέλει»*

3.4.2.4 Έλλειψη Εμπιστοσύνης

Εδώ, φαίνεται ότι επηρεάζει επίσης ο βαθμός εμπιστοσύνης προς άλλα άτομα και οργανισμούς. Πιο συγκεκριμένα, όπως φαίνεται χαρακτηριστικά στο επόμενο απόσπασμα, άτομα που περιγράφουν ένα χαμηλό βαθμό γενικευμένης εμπιστοσύνης τείνουν να ανησυχούν περισσότερο για παραβιάσεις της ιδιωτικότητας, τόσο στο διαδίκτυο (Stylianou, 2024), όσο και στον φυσικό κόσμο. Συνακόλουθα, τείνουν να είναι πιο επιφυλακτικά, αν και όχι πάντα, στα διάφορα σενάρια επιτήρησης και συλλογής δεδομένων. Δεν είναι ξεκάθαρο, ωστόσο, το αν οι ανησυχίες ιδιωτικότητας βασίζονται σε αξίες ή ηθικές αξιολογήσεις των καταστάσεων παρά σε άλλα πρακτικά ζητήματα (Kao & Sapp, 2022) και αυτή η διαφοροποίηση μπορεί να συμβάλει στο «παράδοξο της ιδιωτικότητας» (Barnes, 2006).

#13 *«Εγώ εν το εμπιστεύκουμαι γιατί ο κόσμος πλέον με το συμφέρον του [...] η κοινωνία γενικά [...] αφού κάθε χρόνο φκαίνει κάτι καινούργιο (σ.σ. σκάνδαλα), εν νομίζω να υπάρξει ποτέ τόσο αυτό που να εμπιστεύεσαι ότι εν να 'ν' ούλλα οκ»*

#4 *«Εν ξέρεις τι τα κάμνουν ακριβώς. Άλλο το τι λαλούν τζαι άλλο το τι κάμνουσιν.»*

Γενικά όμως, ο όρος “ανησυχία” δεν φαίνεται να κατοπτρίζει πάντα τους προβληματισμούς των ΑΣΕ ή την τελική στάση και αξιολόγηση των μηχανισμών επιτήρησης που παρεμβαίνουν στην ιδιωτικότητα. Η δήλωση “ανησυχώ” δεν συνεπάγεται κατ’ ανάγκην “διαφωνώ” ή το αντίστροφο. Αυτό που φαίνεται είναι ότι δεν υπάρχει μια ενιαία στάση αποδοχής ή αντίθεσης από κάθε ΑΣΕ, αλλά αντίθετα, σκέψη και διαπραγμάτευση των διαφορετικών σεναρίων η οποία μπορεί εν τέλει να καταλήγει και σε αντιφατικές μεταξύ τους στάσεις, ανάλογα με την κάθε συνθήκη. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι πολλά από τα ΑΣΕ σε διάφορα σημεία κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αφιέρωναν χρόνο για σκέψη ή αισθάνονταν άβολα. Χαρακτηριστικά, το ΑΣΕ #10 ανέφερε μετά το πέρας της συνέντευξης πως κάποια από τα θέματα συζήτησης δεν το απασχολούσαν, ούτε το ανησυχούσαν, ωστόσο, *«άμαν τα σκεφτείς εν περίεργα»*.

3.4.2.5 Κοινωνική Απόκλιση και Πολιτική Δράση

Μια ακόμα σημαντική πηγή ανησυχίας των ΑΣΕ είναι οι παραβιάσεις της ιδιωτικότητας που στοχεύουν στην επιτήρηση της πολιτικής δράσης. Αυτό παρατηρείται ιδίως μεταξύ ατόμων που αναγνωρίζουν την ύπαρξη σχέσεων εξουσίας μεταξύ φορέων και υποκειμένων επιτήρησης, αλλά και ατόμων που ανέφεραν ότι συμμετέχουν με κάποιο τρόπο στην πολιτική και στα κοινά· ανήκουν, για παράδειγμα, σε κάποια πολιτική οργάνωση (αν και όχι απαραίτητα). Οι ανησυχίες που σχετίζονται με την πολιτική δράση αναφέρονται κυρίως σε δεδομένα που συλλέγονται μέσω τηλεπικοινωνιών και καμερών.

#4 *«Εν να έχουν τα δεδομένα μου τζαι ξέρω 'γω μπορεί να δουν τζαι κάποιες απόψεις τζαι κάτι έτσι τζαι στο μέλλον να έχω προβλήματα.»*

Μάλιστα, οι περιγραφές αυτές δεν έχουν να κάνουν μόνο με αίσθηση προσωπικής απειλής, όπως συμβαίνει π.χ. με τις οικονομικές απάτες, αλλά και με ανησυχίες ως προς τις επιπτώσεις που μπορούν αυτές οι μέθοδοι να έχουν σε άλλα άτομα. Σε συγκρουσιακές θεωρίες, πάντως, αναφέρεται πώς ο (κοινωνικός) έλεγχος εντείνεται σε κοινωνικές ομάδες οι οποίες στοχοποιούνται ως απειλητικές ή δυνάμει προβληματικές για την εξουσία (Goode & Deflem, 2015).

#9 *«Η μιας ομάδας η οποία είναι αντίθετη στο υπάρχον σύστημα, ακόμα τζαι μια αντιπολιτευόμενη φωνή, απέναντι στην εκάστοτε εξουσία. [...] μπορεί να έσει ξέρω 'γω που συλλέγουν δεδομένα συλλέγουν μηνύματα, να έσει κάποια keywords τα οποία κάμνουν trigger [...] τζαι να αρκέψει να καταγράψει ένας καταγραφέας ούλλες μου τες συνομιλίες, "γιατί λαλεί τρομοκρατική επίθεση;". Μπορεί να μεν εν τρομοκρατική επίθεση αλλά ξέρω 'γω; "Αντί-" κάτι.»*

#3 *«Σε μένα μπορεί να μεν κοστίζει αλλά σε κάποιον άλλο συνάνθρωπο μου που τούτος είτε εν ακτιβιστής είτε εν πολιτικός [...] τα θύματα στις πλείστες των περιπτώσεων εν του αριστερού χώρου [...] ποιος μου εγγυάται εμένα ο τρόπος που εν να χειριστεί κάποιος τούτον το στιγμιότυπο, γιατί μιλάς για ένα στιγμιότυπο είτε τούτο εν μια φωτογραφία είτε τούτο εν βίντεο [...] ότι λόγω των πεποιθήσεων του εν να χρησιμοποιηθεί τζαι παραποιημένο;»*

Εδώ, φαίνεται τα άτομα που έχουν ενεργή πολιτική δράση να αισθάνονται μεγαλύτερη αβεβαιότητα για τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση των δεδομένων τους. Αυτό

ενδεχομένως να σημαίνει πως η πολιτική συμμετοχή, ως παράμετρος της πολιτικής στάσης, επηρεάζει την τελική στάση των ατόμων απέναντι στις μεθόδους ή/και τους φορείς επιτήρησης.

Ακόμα γενικότερα, τη στάση των ατόμων ενδέχεται να επηρεάζει η αυτό-αντίληψή τους ως αποκλίνοντα, είτε αυτό αφορά στις πολιτικές πεποιθήσεις, είτε, για παράδειγμα, απόκλιση από τη σεξουαλική ετεροκανονικότητα, για την οποία μάλιστα κάποια άτομα δηλώνουν ότι “έχουν κάτι να κρύψουν”. Για την Marwick (2022), η επιτήρηση και οι επιπτώσεις των παραβιάσεων ιδιωτικότητας ανέκαθεν εντεινόταν προς περιθωριοποιημένες κοινότητες (όπως LGBTQ+) ή πολιτικές/ους αντιφρονούσες/ούντες.

#14 «Εν ένας κατασταλτικός πολιτισμός τούτος που ζούμε. Δηλαδή ό,τι παρεκκλίνει που κάτι, ή αποκλεισμός ή καταστολή. Η επιτήρηση εν τούτο που θέλει να κάμει»

Η αποκλίνουσα ταυτότητα, δηλαδή, ενισχύει την τάση αντίληψης της επιτήρησης ως άσκηση εξουσίας και μέσο κοινωνικού ελέγχου. Άλλωστε, η επιτήρηση είναι μηχανισμός επιβολής των κυρίαρχων κοινωνικών νορμών στα άτομα που έχουν οριστεί ως “μη-κανονικά” και συχνά υπόκεινται σε αυξημένη επιτήρηση (Fiske, 1998). Οι ανησυχίες αυτές, συχνά εκφράζονται με φόβο για το μέλλον, για τις συνέπειες που μπορεί να έχει η αύξηση της κυβερνητικής επιτήρησης και εμπίπτουν σε αυτό που η βιβλιογραφία ονομάζει “Οργουελιανή επιτήρηση” (Power, 2016).

Επίσης, παρατηρείται μεταξύ των ΑΣΕ ότι, τουλάχιστον ορισμένες φορές, αναπτύσσονται αισθήματα ταραχής και ανησυχίας σε συνθήκες έντονης κρατικής επιτήρησης. Σύμφωνα με την Maras (2012), ο έλεγχος του κράτους προς τις πολίτισσες και τους πολίτες υπονοεί την έλλειψη εμπιστοσύνης των θεσμών προς αυτές/ούς. Έτσι, η γενικευμένη κρατική παρέμβαση στην ιδιωτικότητα, εκτός από τη μετατροπή ολόκληρων ομάδων σε «υπόπτους/ες» ή «Άλλους/ες», μπορεί επίσης να έχει επιπτώσεις στο βαθμό εμπιστοσύνης των ατόμων προς τους θεσμούς (Maras, 2012). Οι χαρακτηριστικότερες αναφορές που εμπίπτουν σε αυτό το παράδειγμα αφορούν το πλαίσιο του αεροδρομίου

#14 «Α Παναϊά μου! Το σειρόττερο τούτο. Έντα γιατί; Εε.. νιώθω ένα μικρό εξευτελισμό κάθε φορά που πάω στο αεροδρόμιο [...] ελέγχουν σε που πάνω ως

κάτω, κάμνουν σου εξονυχιστικό έλεγχο κυριολεκτικά [...] φκάλουμε τα παπούτσια μας [...] έχουμε ηλεκτρονική ταυτότητα πλέον να είμαστε σίγουροι ότι είμασταν εμείς άμπα τζαι γίνει κανένα λάθος ξέρω 'γω.. τζιαμαί χτυπά στο κότσινο τζείνο που λέμεν έλεγχος.»

και της επιτήρησης σε εκδηλώσεις διαμαρτυρίας.

#9 «Στες πορείες του “Ως Δαμέ” που ήταν ας πούμε έντονη παρουσία η αστυνομική. Είσιεν αστυνομικούς που εφκάλαν τζαι βίντεο, με τα κινητά τους, το οποίο νομίζω εν τζαι παράνομο, τζαι τα drones που επετούσασιν [...] πάρα πολλή καταγραφή. Του τι γίνεται δαμαί. Του τι κάμνουμε. Άρα σε τζείνες τες φάσεις νομίζω ήταν το πιο πικ που ένιωθα σε επιτήρηση. Νομίζω απλώς έκαμνεν με παραπάνω να φωνάζω ας πούμε, γιατί εφωνάζαμεν κατά της διαφθοράς ας πούμε. Κατά του διεφθαρμένου κράτους. Ε όταν φωνάζεις για το διεφθαρμένο κράτος τζαι έρκεται τούτον το κράτος μέσω της υπηρεσίας για το νόμο και της τάξης να σε επιτηρήσει, ε παραπάνω νευριάζεις, νιώθεις ότι πνίγει σε το δίκιο»

3.4.2.6 Φόβος των Συνεπειών Επιτήρησης

Οι φόβοι για τις μελλοντικές συνέπειες της εντεινόμενης επιτήρησης συχνά ενισχύονται από την έλλειψη γνώσης για το τι ακριβώς συμβαίνει με την επιτήρηση (Hallinan & Friedwald, 2012), τι σημαίνει, πώς εφαρμόζεται, ποιες είναι οι συνέπειές της, αλλά και ποια είναι (ή θα έπρεπε να είναι) τα όριά της (Richards, 2013). Αυτό εντοπίζεται στη χρήση γ' πληθυντικού στις περιγραφές από πλευράς ατόμων, χωρίς περεταίρω πληροφορίες ως προς το «ποιοι» και «πώς» επεξεργάζονται, για παράδειγμα, τις πληροφορίες (Lupton & Michael, 2017).

#1 «Εν ξέρω πόσο μακριά μπορεί να φτάσει ο εγκέφαλός μου στο πόσο επηρεάζει τούτον το πράμα τη ζωή μας τζαι πόσο διαφορετική θα ήταν η ζωή μας, τζαι αν που τούτο το πράμα πραγματικά καθορίζονται καιρία τζαι κρίσιμα γεγονότα, όπως ας πούμε το πώς διοικείται μια χώρα, τζαι πώς λαμβάνονται αποφάσεις τζαι πώς μας χειρίζονται τζαι πώς μας κάμνουν manipulate»

Το πιο ενδιαφέρον, ωστόσο, στις περιγραφές που περιέχουν φόβους των συνεπειών και του στόχου της επιτήρησης από ΑΣΕ, είναι το γεγονός ότι αποτελούν ένα μείγμα περιγραφής του μέλλοντος και του παρόντος. Χαρακτηριστικά, το επόμενο απόσπασμα απεικονίζει τι σημαίνει για το ΑΣΕ #14 με όρους επιτήρησης ο ορισμός της «εθνικής

απειλής» από το κράτος. Εξηγεί δηλαδή πώς θεωρεί πως σήμερα μπορεί ένα άτομο να βρεθεί υπό καθεστώς «ολοκληρωτικής επιτήρησης» εάν οριστεί από το κράτος ως «επικίνδυνο» προς τα συμφέροντα της εξουσίας.

#14 *«Μπορείς τέλος πάντων που πάρα πολλές πτυχές να είσαι πραγματικά σε μια ολοκληρωτική επιτήρηση [...] εν να μπαίνουν μες τους λοαρκασμούς του Facebook σου, μες τις κλήσεις σου να σε καταγράφαν, εν να ήμασταν μπορεί τζαι με ψηλή παρουσία επιτηρούμενη που ανθρώπους τύπου undercover μπάτσους [...] Ακόμα τζαι στο σπίτι μου μπορεί να έχω κοριό. Ακόμα τζαι στο σπίτι μου, εν να στείλω μήνυμα της μάνας μου ότι εν να πάω ποτίζει τζαι να το ξέρει.»*

Η πολιτική στάση, οι πεποιθήσεις και η ενεργή συμμετοχή στα κοινά φαίνεται να επηρεάζουν την ανάπτυξη ανησυχιών για τις συνέπειες της εντεινόμενης επιτήρησης, χωρίς όμως να αποτελούν αναγκαίες προϋποθέσεις. Επίσης, το πώς τα άτομα αντιλαμβάνονται την κατασκευή τόσο των προβλημάτων όσο και των “εχθρών” σήμερα, επηρεάζει την ανάπτυξη αισθήματος φόβου για το πώς οι μέθοδοι επιτήρησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο μέλλον.

#3 *«Γιατί να παρατηρώ τον α' τζαι τον β' τι κάμνει στη ζωή του για σκοπούς (σ.σ. ασφάλειας), γιατί να 'ν' ο ρόλος μου γιατί να πιερώνουμαι π.χ. για τούτο; Αφού αυτομάτως γίνεσαι καχύποπτος τζαι ούλλοι εν δυνάμει τρομοκράτες.»*

Ένας εναλλακτικός τρόπος προσέγγισης είναι η επιτήρηση ως κοινωνική ταξινόμηση (social sorting), η οποία ξεφεύγει από την μονοδιάστατη επικέντρωση στην ασφάλεια (Lyon, 2010). Παράλληλα, η αλγοριθμική μεροληψία, όπου και όταν γίνεται αντιληπτή δημιουργεί ανησυχίες που αφορούν, και πάλι, το παρόν και το μέλλον.

#3 *«Εμείς που βάλλουμε για την Παλαιστίνη π.χ. κόφκει σου τα, απαγορεύει σου τα, εκτίσαν τέθκοιους αλγόριθμους πλέον προπαγανδιστικούς.»*

#9 *«Οι εταιρείες κάμνουν προφίλ, profiling, αφού βάλλεις ούλλα σου στοιχεία, τζαι την ηλικία σου, τζαι το ύψος σου τζαι το αυτό σου, άρα μπορούν εύκολα να κάμουν κατηγορίες ανθρώπων τα οποία μπορεί εύκολα να τα πουλήσουν για διαφημίσεις ας πούμε.»*

Ακόμα όμως και αν ζούμε σε κοινωνίες επιτήρησης, όπου δηλαδή η επιτήρηση διαχέεται σε διάφορες πτυχές της ανθρώπινης ζωής με ένα τρόπο λιγότερο ορατό και με λιγότερο άμεσο εξαναγκασμό (Marx, 2002), δεν είναι αυτονόητο το γεγονός ότι η

διάχυση των μεθόδων αυτών γίνεται παθητικά αποδεκτή ή αγνοείται από τους πολίτες και τις πολιτίσες. Με άλλα λόγια, η ίδια η κανονικοποίηση των μεθόδων ελέγχου αξιολογείται από κάποια άτομα αρνητικά.

#10 «Σκέφτου ας πούμε σαν μάτι, τάχα παρακολουθεί τα πάντα. [...] σκέφτου πλέον ένας απλός άνθρωπος που την ημέρα που γεννιέται, να νιώθεις ότι έσαι κάποιον που να σε παρατηρεί. Εν τζι εν ότι εν να το καταλαβαίνεις... αλλά εε... εν λλίο φοητσιάρικο μόνο με την ιδέα.»

#6 «Πλέον άμαν πάεις αεροδρόμιο επειδή ήταν που πάντα τούτος ο έλεγχος κάπως εξοικειώνεσαι, γι' αυτό που σου λαλώ αν βάλεις τζαι στα πάρκα μετά εν να εξοικειωθείς»

4 Συμπεράσματα και Συζήτηση

4.1 Σύνοψη Αποτελεσμάτων

Η παρούσα μελέτη διερευνά προσλήψεις και σχέσεις μεταξύ των εννοιών της επιτήρησης, της ασφάλειας και της ιδιωτικότητας. Παρόλο που ο δεδομενισμός (dataism) θεωρείται δόγμα εποχής και τα άτομα επιλέγουν και θέλουν να συμμετέχουν στην ελεύθερη ροή των πληροφοριών επειδή νιώθουν να αποκτούν αξία (Harari, 2017) ή επειδή λαμβάνουν κάποιο είδος απόλαυσης (Augusto & Simões, 2017), στην παρούσα έρευνα φαίνεται η συμμετοχή αυτή να βιώνεται πολλές φορές ως επιβεβλημένη, μέσω περισσότερο ή λιγότερο άμεσου και έμμεσου εξαναγκασμού. Από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας προκύπτει ότι ο τρόπος που η επιτήρηση βιώνεται μπορεί να αποτυπωθεί σχηματικά σε ένα δίπολο από τη συναίνεση μέχρι την επιβολή. Ο τρόπος που τα άτομα, επιπρόσθετα, αλληλεπιδρούν με τους μηχανισμούς επιτήρησης και ο βαθμός στον οποίο η τελευταία γίνεται αποδεκτή ξεκινά από τη συγκατάθεση μέχρι τον εξαναγκασμό.

Έτσι, ακόμα και σε περιπτώσεις που υπάρχει συναίνεση ή τα άτομα συμμορφώνονται, κάποιες πρακτικές επιτήρησης εξακολουθούν να θεωρούνται ανεπιθύμητες (Wood & Webster, 2010). Όμως φαίνεται, ορισμένα άτομα αδυνατούν να αναγνωρίσουν τον βαθμό ή τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να αποφύγουν την επιτήρηση (Andrejevic, 2014). Σε αυτό το πλαίσιο εμπίπτουν οι θεωρήσεις περί κυνισμού (Lutz et al., 2020) και κόπωσης ιδιωτικότητας (Choi et al., 2018), κατά τις οποίες η απώλεια ή αδυναμία ελέγχου της ροής προσωπικών πληροφοριών αντιμετωπίζεται είτε με γνωστικές προσαρμογές είτε με απάθεια ή παραίτηση. Όμως, για τις περιπτώσεις που αυτό δεν ισχύει, οι (νέοι) τρόποι τους οποίους τα άτομα ή οι ομάδες εφευρίσκουν ώστε να αποφύγουν ή να αντισταθούν στα νέα μέσα επιβολής και επιτήρησης προτείνονται για μελλοντική μελέτη.

Η παρατήρηση ότι η επιτήρηση μπορεί να γίνεται ανεκτή ενώ θεωρείται ανεπιθύμητη αφορά στην επιτήρηση τόσο στο διαδίκτυο όσο και στον φυσικό κόσμο. Ωστόσο, στο διαδίκτυο φαίνεται να υπάρχει μεγαλύτερη αίσθηση της ατομικής ευθύνης και μεγαλύτερη αίσθηση ότι δίνεται το δικαίωμα στη συγκατάθεση ή την άρνηση. Η αίσθηση ότι δεν δίνεται το δικαίωμα στα άτομα να επιλέξουν, να συγκατατεθούν ή να αρνηθούν την παραβίαση του απορρήτου τους, σε μεγαλύτερο βαθμό στον φυσικό

κόσμο, ίσως να ωθεί τα άτομα να είναι περισσότερο επιφυλακτικά στην παρέμβαση. Ενδεχομένως αυτός να είναι ένας από τους παράγοντες που οδηγούν τα άτομα στο να απαιτούν περισσότερη διαφάνεια και ενημέρωση από πλευράς κράτους, σε σχέση με τις εταιρείες, ως φορέα επιτήρησης.

Σε αυτό το πλαίσιο ασκεί σημαντική επιρροή η αξία που δίνεται στην ιδιοκτησία. Σε πολλές περιπτώσεις, ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα αντιλαμβάνονται την ιδιοκτησία και τη σχέση της με τον “χώρο” επιδρά στις αντιλήψεις παραβιάσεων ιδιωτικότητας. Η διάκριση μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας, οι προσλήψεις του δημόσιου και ιδιωτικού χώρου, όπως και η σχέση τους με τις προσλαμβανόμενες ατομικές ελευθερίες και την επιτήρηση, μπορούν να μελετηθούν εκτενέστερα και σε μεγαλύτερο βάθος σε μελλοντικές μελέτες. Πάντως, αν η ιδιωτικότητα δεν τελειώνει στο κατώφλι του δημοσίου χώρου, τότε θα πρέπει να μελετηθεί πώς μπορεί να ρυθμιστεί αποτελεσματικότερα η εξάπλωση των κλειστών κυκλωμάτων παρακολούθησης σε δημόσιους ή ημι-δημόσιους χώρους.

Το γεγονός ότι, παραδείγματος χάριν, ήδη έχουν εδραιωθεί στην αντίληψη των ατόμων τα κλειστά κυκλώματα παρακολούθησης για ιδιωτική χρήση, όπως συμβαίνει στις επιχειρήσεις και τις οικίες, επηρεάζει την αποδοχή και νομιμοποίησή τους γενικότερα. Σε γήπεδα, αεροδρόμια και αυτοκινητόδρομους φαίνεται να επιδρά η επιτυχημένη κατασκευή ανάλογων κοινωνικών προβλημάτων, παρόλο που στα γήπεδα αμφισβητείται περισσότερο η αποτελεσματικότητά αυτών των τεχνολογιών. Σε χώρους όπως τα εμπορικά καταστήματα επιδρά το επιχείρημα της ιδιοκτησίας. Σε δημόσιους χώρους, από την άλλη, όπως σε πάρκα ή πανεπιστήμια, καμία από τις πιο πάνω συνθήκες δεν κρίνεται συνήθως ικανοποιητική και, κατά συνέπεια, τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα φέρουν περισσότερες ενστάσεις.

Συνολικά, το πλαίσιο του κάθε σεναρίου και οι διαφορετικές του παράμετροι (όπως το «ποιος» έχει πρόσβαση, η ανωνυμία των δεδομένων, ο τρόπος χρήσης και η εμπιστοσύνη στο φορέα) επιδρούν στην διαφοροποίηση των προσλήψεων και των αντιδράσεων των ατόμων, ορισμένες φορές ενδεχομένως και περισσότερο από προσωπικούς παράγοντες και χαρακτηριστικά (Chen et al., 2018). Ενώ αναγνωρίζονται εφαρμογές των τριών “τύπων” αντίδρασης στην επιτήρηση (Lyon, 2007), κρίνεται ότι η πλειοψηφία των ατόμων δεν αποδέχεται παθητικά αλλά διαπραγματεύεται τις μεθόδους επιτήρησης σε κάθε πλαίσιο ξεχωριστά και τις αξιολογεί επιλεκτικά.

Πιο συγκεκριμένα, στο δείγμα εντοπίζονται άτομα τα οποία αποδέχονται την επιτήρηση έχοντας κάποιο βαθμό εμπιστοσύνης στην αποτελεσματικότητά της ως μέσου κανονικοποίησης της συμπεριφοράς τόσο των άλλων (Κονανιζ, 2020) όσο και του ίδιου του ατόμου που τη βιώνει. Εδώ εμπίπτει το παράδειγμα στο οποίο η επιρροή των μέσων επιτήρησης, κυρίως της κάμερας, στη συμπεριφορά βιώνεται και αξιολογείται θετικά ως προς την τήρηση των κανόνων. Από την άλλη, ορισμένα άτομα τείνουν να αμφισβητούν την ασφάλεια ως τον απώτερο στόχο των μέσων επιτήρησης, συνδέοντάς την με τον έλεγχο, την καταστολή ή με πολιτικές και οικονομικές σκοπιμότητες.

Παρόλα αυτά, φαίνεται τα άτομα να αντιδρούν πολλές φορές ανάλογα και με την προσλαμβανόμενη αναγκαιότητα των ενεργειών στην εκάστοτε συνθήκη (Blackmore et al., 2023) και να κρίνουν τις επιμέρους παραμέτρους του κάθε πλαισίου διαφορετικά.

Από την ανάλυση των προσλήψεων της επιτήρησης προκύπτει ότι γενικά, ασχέτως της αξιολόγησης ή της στάσης απέναντι σε διαφορετικές εφαρμογές της επιτήρησης, οι ορισμοί που τα άτομα υιοθετούν τείνουν να είναι περισσότερο “αρνητικοί”. συνδέονται με οικονομικά και πολιτικά κίνητρα, τον έλεγχο και την καταστολή. Αυτή η παρατήρηση ενισχύεται από την απουσία περιγραφών ή και τη λιγότερο ή περισσότερο σαφή άρνηση της “αντίστροφης επιτήρησης” από τα άτομα που συμμετείχαν. Η επιτήρηση αφενός προϋποθέτει και αφετέρου αναπαράγει σχέσεις εξουσίας. Η αναγνώριση των σχέσεων εξουσίας, των συμβολικών και υλικών πόρων στη δυνατότητα άσκησης της, και των περιορισμών που τίθενται από τα μέρη που τους κατέχουν, οδηγεί στην άρνηση της δυνατότητας αντιστροφής της επιτήρησης.

Ένα άλλο σημείο που αξίζει προσοχής ως προς τις ανησυχίες παραβίασης της ιδιωτικότητας είναι η πιθανή συσχέτισή τους με την πολιτική συμμετοχή. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να διερευνηθεί περαιτέρω η όποια σχέση μεταξύ πολιτικής δράσης, ως ένδειξης πολιτικής στάσης, και (α) των ανησυχιών ιδιωτικότητας και (β) των στάσεων προς την επιτήρηση. Οι διάφοροι τρόποι πολιτικής συμμετοχής ενδέχεται να επηρεάζουν διαφορετικά τις ανησυχίες παραβίασης της ιδιωτικότητας μέσω επιτήρησης και οι πολιτικές πεποιθήσεις, παράλληλα με την πολιτική συμμετοχή, να εντείνουν κάποιους από τους φόβους των συνεπειών της επιτήρησης.

Ακόμα και αν μηχανισμοί επιτήρησης εγκαθίστανται σε διάφορους χώρους για σκοπούς ασφάλειας δημιουργούν, σε κάποιες περιπτώσεις, ανασφάλεια και ανησυχία. Ορισμένα άτομα αναφέρουν δυσάρεστα συναισθήματα και δυσφορία κατά την επαφή τους με

μέσα αυστηρού ελέγχου. Η εμπειρία αυτή είναι πιθανόν να συνδέεται με υψηλό βαθμό ανησυχιών ιδιωτικότητας και χαμηλό βαθμό εμπιστοσύνης στους θεσμούς. Είναι πιθανόν να συνδέεται επίσης με φόβους για τις συνέπειες της επιτήρησης ή με μια δυστοπική οπτική του μέλλοντος και της αύξησης του κοινωνικού ελέγχου από τα κράτη (Blackmore et al., 2023).

Η εφαρμογή μέτρων επιτήρησης και ελέγχου σε γενικευμένους πληθυσμούς, όπως συμβαίνει για παράδειγμα στα αεροδρόμια, έχει ως αποτέλεσμα—πέρα από τον επηρεασμό της συμπεριφοράς και τις επιπτώσεις στα άτομα και στις σχέσεις μεταξύ τους—τη μείωση της εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς (Maras, 2012). Με άλλα λόγια, η σχέση εμπιστοσύνης, επιτήρησης, ιδιωτικότητας και ασφάλειας δεν είναι μονόδρομη αλλά κυκλική. Η εμπιστοσύνη φαίνεται να επηρεάζει την ανάπτυξη ανησυχιών παραβίασης της ιδιωτικότητας, είτε στο διαδίκτυο (Stylianou, 2024; Lutz et al., 2020) είτε στον φυσικό κόσμο, ενώ ενδέχεται η παραβίαση της ιδιωτικότητας να επηρεάζει τον βαθμό εμπιστοσύνης στους θεσμούς (Maras, 2012) ή και τα άλλα άτομα.

Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι ο όρος “ανησυχία” ως προς τις παραβιάσεις της ιδιωτικότητας δεν συνεπάγεται την τελική στάση των ατόμων προς την επιτήρηση. Δηλαδή, τα άτομα που δηλώνουν ότι ανησυχούν για την ιδιωτικότητα δεν τίθενται κατ’ ανάγκη ενάντια σε όλες τις παρεμβατικές μεθόδους επιτήρησης. Άρα, μάλλον ο όρος ανησυχία ιδιωτικότητας δεν μπορεί να προβλέψει με ακρίβεια τη συμπεριφορά (Choi et al., 2018). Αντίστοιχα, τα άτομα που δηλώνουν ότι δεν ανησυχούν δεν συμφωνούν κατ’ ανάγκη και δεν αποδέχονται τις παραβιάσεις στην ιδιωτικότητα. Αντίθετα, τα περισσότερα άτομα αξιολογούν και αντιδρούν στο κάθε πλαίσιο επιτήρησης διαφορετικά, ιδιαίτερα όταν διάφορα υπό συζήτηση θέματα δεν τα είχαν “απασχολήσει” στο παρελθόν ή όταν δεν υπήρχε σχετική ενημέρωση και επίγνωση.

Περισσότερα άτομα φαίνεται να είναι πρόθυμα να “πληρώσουν” για ασφάλεια ή υπηρεσίες και λιγότερα για ιδιωτικότητα (van Dijck, 2014), εξαιτίας, μεταξύ άλλων, της δυσανάλογης έμφασης των μέσων ενημέρωσης στον φόβο για το έγκλημα (Lyon, 2017) σε σχέση με τις παραβιάσεις της ιδιωτικότητας και των επιπτώσεων που μπορεί να έχουν στα άτομα και στις κοινωνίες. Σε αυτό το πλαίσιο, παρατηρείται μια στάση κυνισμού προς την ιδιωτικότητα (Lutz et al., 2020) και ιδίως ως προς την επιτήρηση από εταιρείες στο διαδίκτυο. Αυτή η θεώρηση συμβάλει στην κατανόηση των λόγων για τους οποίους κάποια άτομα, παρά το γεγονός ότι ανησυχούν ή αξιολογούν αρνητικά

τις παραβιάσεις στην ιδιωτικότητα, συμμορφώνονται ή δεν δρουν υπέρ της προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων.

Ωστόσο, φαίνεται επίσης ότι διάφοροι άλλοι παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν την αλληλεπίδραση των ατόμων με τους μηχανισμούς επιτήρησης, δημιουργώντας ιδιαίτερες κάθε φορά συνθήκες. Ενώ η τεχνολογικά διαμεσολαβημένη επιτήρηση στη φυσική πραγματικότητα συμβαίνει για σκοπούς αντιμετώπισης του εγκλήματος ή για να καλύψει το κενό της χαμηλής διαπροσωπικής εμπιστοσύνης (Sztubka, 2013), οι πολίτες/ισσες δεν είναι παθητικά υποκείμενα που την δέχονται άνευ όρων. Αντίθετα, οι στάσεις τους εξαρτώνται από την προσωπική τους γνώση, τις αξίες και τις εμπειρίες τους και την αλληλεπίδρασή τους με αυτήν (Κονανιϋ, 2020; Ball, 2009).

Ακόμα, ανεξάρτητα από τον βαθμό στον οποίο η παρέμβαση γίνεται ανεκτή από τα άτομα και τον τρόπο πρόσληψης της επιτήρησης, φαίνεται πάντα το όριο να τίθεται στην ιδιωτικότητα. Η επιτήρηση, δηλαδή, πρέπει να σταματά εκεί που η ιδιωτικότητα αρχίζει. Σε αυτό το πλαίσιο, ανάλογα με το πώς η ιδιωτικότητα προσλαμβάνεται και πόση αξία αποδίδεται σε αυτήν, καθορίζεται και το πόσο θεμιτός ή αθέμιτος θεωρείται ο βαθμός παρέμβασης της επιτήρησης. Ταυτόχρονα, οι προσλήψεις και κατασκευές των εννοιών της επιτήρησης, της ιδιωτικότητας και της ασφάλειας, καθορίζουν την τελική στάση απέναντι στους μηχανισμούς και τις μεθόδους της πρώτης. Φαίνεται, τελικά, η ιδιωτικότητα να αποτελεί τη γραμμή άμυνας των πολιτικών και ατομικών ελευθεριών προς την επιτήρηση της εξουσίας.

Τέλος, ορισμένα συστήματα και τεχνολογίες γίνονται αποδεκτά ως αναγκαία ενώ άλλα αντιμετωπίζονται με καχυποψία και δημιουργούν δυσάρεστα συναισθήματα. Η κατανόηση των προσλήψεων και των απόψεων των ατόμων είναι σημαντική στη γενικότερη κατανόηση της λειτουργίας των συστημάτων επιτήρησης συνολικά, ενώ η μη κατανόηση υποδηλώνει ένα δημοκρατικό κενό (Hallinan & Friedwald, 2012). Τόσο η διαφάνεια όσο και η λογοδοσία είναι απαραίτητες προκειμένου να διατηρηθεί αφενός μια ισορροπία μεταξύ επιτήρησης και δημοκρατίας και αφετέρου να διαφυλαχθούν τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες (Haggerty & Samatas, 2010).

4.2 Περιορισμοί Έρευνας

Για την έρευνα πραγματοποιήθηκαν 13 ημιδομημένες συνεντεύξεις βάθους με νεαρά σε ηλικία άτομα που έχουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο και κατοικούν στην Κυπριακή Δημοκρατία. Το μικρό μέγεθος του δείγματος αποτελεί έναν περιορισμό αυτής της έρευνας, καθώς περισσότερες συνεντεύξεις θα μπορούσαν να αναδείξουν ενδεχομένως μεγαλύτερο πλούτο ευρημάτων. Η σύνθεση του δείγματος περιορίζει επίσης την εξωτερική εγκυρότητα των ευρημάτων, αφού το υψηλό μορφωτικό επίπεδο και η πιθανή τριβή των ατόμων που συμμετείχαν με τις υπό μελέτη έννοιες, εξαιτίας συναφών κλάδων σπουδών, τα διαφοροποιούν από άτομα με διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά, τα οποία μπορεί να προσλαμβάνουν τις έννοιες αυτές με διαφορετικούς τρόπους.

Στο πλαίσιο της αναστοχαστικότητας που διέπει την ποιοτική έρευνα, πρέπει να σημειωθεί επίσης η θεσιακότητα (positionality) της ερευνήτριας, ως νεαρό άτομο με ενεργή εξωθεσμική πολιτική συμμετοχή, τόσο κατά τη φάση της συλλογής όσο και κατά την ερμηνεία των δεδομένων. Αναπόφευκτα η τελευταία επηρεάζεται από τις απόψεις, τις πεποιθήσεις και τις πρότερες εμπειρίες της ερευνήτριας, καθιστώντας αδύνατη την πλήρη ουδετερότητα και αντικειμενικότητα στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων έγινε προσπάθεια δημιουργίας ενός άνετου περιβάλλοντος εμπιστοσύνης για τα άτομα που συμμετείχαν ώστε να υπάρχει αυθεντικότητα και αυθορμητισμός στις απαντήσεις. Ωστόσο, η όποια πρότερη σχέση με (κάποια από) τα άτομα που συμμετείχαν και η θέση της ερευνήτριας μπορούν να θεωρηθούν περιορισμοί στην έρευνα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Agamben, G. (2005). *State of Exception*. University of Chicago Press.
- Albrechtslund, A. (2008). Online social networking as participatory surveillance. *First Monday* 13(3).
<https://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/download/2142/1949>
- Andrejevic, M. (2014). Big data, big questions. The big data divide. *International Journal of Communication*, 8(17). 1673–1689.
<https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/2161>
- Augusto, F. R., & Simões, M. J. (2017). To see and be seen, to know and be known: Perceptions and prevention strategies on Facebook surveillance. *Social Science Information*, 56(4), 596–618. <https://doi.org/10.1177/0539018417734974>
- Ball, K. (2009). ‘Exposure: Exploring the Subject of Surveillance.’ *Information, Communication and Society*, 12(5), 639–657.
<https://doi.org/10.1080/13691180802270386>
- Barnes, S. B. (2006). A privacy paradox: Social networking in the United States. *First Monday*, 11(9). <https://doi.org/10.5210/fm.v11i9.1394>
- Blackmore, H., Logan, S., Chan, J., & Moses, L. B. (2023). Public Attitudes Towards Government Surveillance of Social Media in Australia. *Surveillance & Society*, 21(3), 317-333. <https://doi.org/10.24908/ss.v21i3.14894>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

- Budak, J., Rajh, E., Recher, V. (2017). Citizens' privacy concerns. Does nation culture matter? In M. Friedewald, J. P. Burgess, J. Cas, W. Peissl, & R. Bellanova (Eds.), *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives* (pp. 36-51). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315619309-3>
- Campbell, J.E., & Carlson, M. (2002). Panopticon.com: Online Surveillance and the Commodification of Privacy. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 46, 586 - 606. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4604_6
- Chen, A. T.-Y., Biglari-Abhari, M., Wang, K. I.-K. (2018). Context is King: Privacy Perceptions of Camera-based Surveillance. *15th IEEE International Conference on Advanced Video and Signal Based Surveillance (AVSS)*, 1-6. <http://doi.org/10.1109/AVSS.2018.8639448>
- Choi, H., Park, J., & Jung, Y. (2018). The role of privacy fatigue in online privacy behavior. *Computers in Human Behavior*, 81, 42-51. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.12.001>
- Douglas, J. (2009). Disappearing citizenship: Surveillance and the state of exception. *Surveillance & Society*, 6(1), 32-42. <https://doi.org/10.24908/ss.v6i1.3402>
- Dubbeld, L. (2006). Telemonitoring of cardiac patients: user-centred research as input for surveillance theories. In Lyon, D. *Theorizing Surveillance. The panopticon and beyond*. (pp. 182-205). Willan.
- Fiske, J. (1998). Surveilling the City: Whiteness, the Black Man and Democratic Totalitarianism. *Theory, Culture & Society*, 15(2), 67-88. <https://doi.org/10.1177/026327698015002003>

- Friedewald, M., Burgess, J.P., Čas, J., Bellanova, R., & Peissl, W. (Eds.), (2017). *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315619309>
- Friedewald, M., Skinner, G., Lieshout, M., Wright, D., Gutwirth, S., Ploeg, I., Raab, C., & Szekely, I. (2016). The Privacy and Security Mirrors (PRISMS) - Towards a European Framework For Integrated Decision Making. *GESIS Data Archive, Cologne. ZA6296 Data file Version 1.0.0*. <https://doi.org/10.4232/1.12559>.
- Fuchs, C. (2011). How can surveillance be defined? *Matrizes*, 5(1), 109–133. <https://doi.org/10.11606/issn.1982-8160.v5i1p109-136>
- Fuchs, C. (2015). Surveillance and Critical Theory. *Media and Communication* 3(2), 6–9. <https://doi.org/10.17645/mac.v3i2.207>
- Garfinkel, S. (2001). *Database Nation: The death of privacy in the 21st century*. O'Reilly Media.
- Goffman, E. (2007). *Asylums: Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351327763>
- Haggerty, K. D., & Samatas, M. (2010). Introduction: Surveillance and democracy: An unsettled relationship. In Haggerty, K. D., & Samatas, M. (Eds.), *Surveillance and Democracy* (pp. 17-32). Routledge-Cavendish.
- Hallinan, D., & Friedewald, M. (2012). Public Perception of Modern Surveillance Technologies: A selected survey analysis of the public perception and acceptance of new surveillance technologies. *Social Science Research Network*. <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2376651>
- Harari, Y-N. (2017). *Homo Deus: Μια Σύντομη Ιστορία του Μέλλοντος*. Αλεξάνδρεια.

- Hoffmann, C. P., Lutz, C., & Ranzini, G. (2016). Privacy cynicism: A new approach to the privacy paradox. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 10(4). <https://doi.org/10.5817/CP2016-4-7>
- Hundt, R. (2014). Saving privacy. In *Boston Review—A Political and Literary Forum*. <https://www.bostonreview.net/forum/reed-hundt-saving-privacy>
- Kao, Y. H., & Sapp, S. G. (2022). The effect of cultural values and institutional trust on public perceptions of government use of network surveillance. *Technology in Society*, 70. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.102047>
- Kininmonth, J., Thompson, N., McGill, T.J., & Bunn, A. (2018). Privacy Concerns and Acceptance of Government Surveillance in Australia. *Australasian Conference on Information Systems 2018*. UTS ePRESS. <https://doi.org/10.5130/acis2018.cn>
- Kostka, G., & Habich-Sobiegalla, S. (2022). In times of crisis: Public perceptions toward COVID-19 contact tracing apps in China, Germany, and the United States. *New Media and Society*. <https://doi.org/10.1177/14614448221083285>
- Kostka, G., Steinacker, L., & Meckel, M. (2023). Under big brother's watchful eye: Cross-country attitudes toward facial recognition technology. *Government Information Quarterly*, 40(1). <https://doi.org/10.1016/j.giq.2022.101761>
- Kovanič, M. (2020). Individual Experiences of Surveillance: attitudes Towards Camera Surveillance in Slovakia. *Czech Sociological Review*, 56(3), 343–361. <https://doi.org/10.13060/csr.2020.021>
- Lupton, D., & Michael, M. (2017). 'Depends on who's got the data': Public understandings of personal digital dataveillance. *Surveillance & Society*, 15(2), 254-268. <https://doi.org/10.24908/ss.v15i2.6332>

- Lutz, C., Hoffmann, C. P., & Ranzini, G. (2020). Data capitalism and the user: An exploration of privacy cynicism in Germany. *New Media & Society*, 22(7), 1168-1187. <https://doi.org/10.1177/1461444820912544>
- Lyon, D. (2007). *Surveillance Studies: an overview*. Polity Press.
- Lyon, D. (2010). Surveillance, Power and Everyday Life. In Kalantzis-Cope, P., Gherab-Martín, K. (Eds.), *Emerging Digital Spaces in Contemporary Society*. (pp. 107-120). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230299047_18
- Lyon, D. (2017). Surveillance Culture: Engagement, Exposure, and Ethics in Digital Modernity. *International Journal of Communication*, 11, 824–842. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/5527/1933>
- Lyon, D. (2018). *The culture of surveillance: Watching as a way of life*. John Wiley & Sons.
- Madden, M., & Rainie, L. (2015). (rep.). *Americans' Attitudes About Privacy, Security and Surveillance*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2015/05/20/americans-attitudes-about-privacy-security-and-surveillance/>
- Maguire, M., & Delahunt, B. (2017). Doing a thematic analysis: A practical, step-by-step guide for learning and teaching scholars. *All Ireland Journal of Higher Education*, 9(3). <https://ojs.aishe.org/index.php/aishe-j/article/view/335>
- Mann, S., Nolan, J., & Wellman, B. (2003). Sousveillance: Inventing and using wearable computing devices for data collection in surveillance environments. *Surveillance & Society*, 1(3), 331-355. <https://doi.org/10.24908/ss.v1i3.3344>

- Maras, M. H. (2012). The social consequences of a mass surveillance measure: What happens when we become the 'others'? *International Journal of Law, Crime and Justice*, 40(2), 65-81. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2011.08.002>
- Marwick, A. (2022). Privacy without power: What privacy research can learn from surveillance studies. *Surveillance & Society*, 20(4), 397-405. <https://doi.org/10.24908/ss.v20i4.16009>
- Marx, G. T. (2002). What's New About the "New Surveillance"? Classifying for Change and Continuity. *Surveillance & Society*, 1(1), 9-29. <https://doi.org/10.24908/ss.v1i1.3391>
- Mitrou, L., Drogkakis, P., Leventakis, G. (2017). Perceptions of videosurveillance in Greece. A 'Greek paradox' beyond the trade-off of security and privacy? In M. Friedewald, J. P. Burgess, J. Cas, W. Peissl, & R. Bellanova (Eds.), *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives* (pp. 123-138). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315619309-8>
- Norris, C. (2012). The success of failure: Accounting for the global growth of CCTV. In Ball, K., Haggerty, K., Lyon, D. (Eds.), *Routledge Handbook of Surveillance Studies* (pp. 251-258). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203814949>
- Power, D. J. (2016). "Big Brother" can watch us. *Journal of Decision Systems*, 25(1), 578-588. <https://doi.org/10.1080/12460125.2016.1187420>
- Richards, N. M. (2012). The dangers of surveillance. *Harvard Law Review*, 126(1934). 1934-1965 <https://ssrn.com/abstract=2239412>

- Smith, H. J., Dinev, T., & Xu, H. (2011). Information privacy research: an interdisciplinary review. *MIS Quarterly*, 989-1015.
<https://doi.org/10.2307/41409970>
- Solove, D. J. (2011). Why Privacy Matters Even if You Have 'Nothing to Hide'. *The Chronicle of Higher Education*, 15. <https://www.proquest.com/trade-journals/why-privacy-matters-even-if-you-have-nothing-hide/docview/867513086/se-2>
- Stanley, T. (2006). Urban Surveillance: The Hidden Costs of Disneyland. *International Journal of the Humanities*, 3(8) 117-24. <https://doi.org/10.18848/1447-9508/CGP/v03i08/41754>
- Stuart, A., & Levine, M. (2017). Beyond 'nothing to hide': When identity is key to privacy threat under surveillance. *European Journal of Social Psychology*, 47(6), 694-707. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2270>
- Stylianou, S. (2008). Interview control questions. *International Journal of Social Research Methodology*, 11(3), 239-256.
<https://doi.org/10.1080/13645570701401289>
- Stylianou, S. (2024). Trust and Online Privacy Concerns in a General Population of Internet Users. *International Journal of Communication*, 18(21). 70-90.
<https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/20146>
- Stylianou, S., Milioni, L., D. (2017). *The Internet in Cyprus 2016*. Cyprus University of Technology. <https://doi.org/10.13140/RG.2.2.12809.54881>

- Szrubka, W. (2013). 'Video Surveillance and the Question of Trust.' In Björklund, F., Svenonius, O. (Eds.), *Video Surveillance and Social Control in a Comparative Perspective*. (pp. 131–152). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203082904>
- Taylor, N. (2002). State surveillance and the right to privacy. *Surveillance & Society*, 1(1), 66-85. <https://doi.org/10.24908/ss.v1i1.3394>
- Timan, T., & Oudshoorn, N. (2012). Mobile cameras as new technologies of surveillance? How citizens experience the use of mobile cameras in public nightscapes. *Surveillance & Society*, 10(2), 167-181. <https://doi.org/10.24908/ss.v10i2.4440>
- van den Broek, T., Ooms, M., Friedewald, M., van Lieshout, M., & Rung, S. (2017). Privacy and Security: Citizens' desires for an equal footing. In M. Friedewald, J. P. Burgess, J. Cas, W. Peissl, & R. Bellanova (Eds.), *Surveillance, Privacy and Security: Citizens' Perspectives* (pp. 15-35). Taylor & Francis. <https://doi.org/10.4324/9781315619309-2>
- van Dijck, J. (2014). Datafication, dataism and dataveillance: Big Data between scientific paradigm and ideology. *Surveillance & Society*, 12(2), 197-208. <https://doi.org/10.24908/ss.v12i2.4776>
- Westin, A. F. (1967). Legal safeguards to insure privacy in a computer society. *Communications of the ACM*, 10(9), 533-537. <https://doi.org/10.1145/363566.363579>
- Wood, D.M., Webster, C.W.R. (2011). The Normality of Living in Surveillance Societies. In: van der Hof, S., Groothuis, M. (Eds.), *Innovating Government*.

Information Technology and Law Series (pp. 151-164). T.M.C. Asser Press.

https://doi.org/10.1007/978-90-6704-731-9_9